

„A Fauda ehhez képest tündérmese”

Változó *status quo*, október 7.

és a Hamász elleni izraeli háború következményei

“Fauda Is a Fairy Tale Compared to This”

A Changing Status Quo, October 7,

and the Consequences of Israel’s War on Hamas

Paragi Beáta

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2025.1.1

Összefoglaló: „Október 7.”, annak mibenléte, okai és következményei – közéleti, politikai és tudományos tekintetben egyaránt – az utóbbi bő egy év egyik legvitatottabb kérdése volt, amely meghatározó témává vált nem csupán a Közel-Keleten, de számos nemzetközi fórumon is. A jelen tanulmány nem az előzmények további vizsgálatára koncentrál, inkább azon folyamatoknak az elemzésére, amelyek a *status quo* megváltozását jelzik. Az empirikus és a fogalmi kereteknek, valamint a „palesztin–izraeli konfliktus” kapcsán a tudományos diskurzusban az utóbbi években megfigyelhető problematizálás ismertetését a kutatási kérdések megválaszolása követi. Ez másodlagos források (folyóiratcikkek, monográfiák), a tudományos forrásokban még nem elérhető fejlemények kapcsán pedig az oknyomozó újságírással is foglalkozó hírportálok, nemzetközi, izraeli és palesztin jogvédő szervezetek publikációi, illetve a nemzetközi rendszer releváns intézményeinek a határozatai, kommunikációi és beszámolóí felhasználásával történik. Az írás fő következtetése, hogy a történetek a Közel-Keletet – szűkebben az izraeli–palesztin kapcsolatokat –, sőt a tágabb nemzetközi rendszert is visszavonhatatlanul megváltoztatták.

Kulcsszavak: Izrael, palesztinok, Gázai övezet, Ciszjordánia, október 7., Hamász, Palesztin Hatóság

Abstract: “7 October”, its nature, causes and consequences – in public, political, and academic terms – has been one of the most controversial issues of the last one and a half year, and as such, it has become a topic determining not only the Middle East but also the working of many international forums. Instead of discussing the causes and consequences, this paper focuses on analysing the processes that signal a change in the *status quo*. A description of the empirical and conceptual frameworks and the problematization of the “Palestinian–Israeli conflict” in academic discourse in recent years will be followed by a discussion of the research questions. This will be done by

using secondary sources (journal articles, monographs), and, for developments not yet available in academic sources, news portals including investigative journalism, publications by international, Israeli, and Palestinian human rights organizations, and the decisions, communications, and reports of international organizations. The main conclusion of the paper is that the events have not only irrevocably changed the Middle East, the dynamics of the Israeli-Palestinian relations, but also affected the wider international system.

Keywords: Israel, Palestinians, Gaza Strip, the West Bank, October 7, Hamas, Palestinian Authority

Bevezetés

Bár az izraeli-palesztin kapcsolatok vonatkozásában közhelynek számít, hogy „csak az ideiglenes az állandó”, a 2023-as év egyértelművé tette a *status quo* megváltozását. Az utóbbi bő egy évben a vita – mind közéleti, politikai, mind tudományos tekintetben – az egyik legvitatottabb kérdés, „október 7-e” mibenléte, okai és következményei körül forgott. Annak ellenére, hogy a közvélemény tulajdonképpen minden részletkérdés kapcsán megosztott volt, a legkritikusabb törésvonalak az alábbiak mentén alakultak ki:

- Milyen tekintetben lehetett precedens nélkülinek nevezni az október 7-i mézárhlást és az azt követően a Hamász ellen megindított háborút, illetve a történetek előzmény nélküliek voltak-e, vagy azokat a kontextusukkal együtt szükséges értelmezni?
- Hogyan tette lehetővé az izraeli kormány, hogy Katar a Hamászt finanszírozza,¹ valamint az Ábrahám-megállapodásokkal járó térségbeli normalizáció,² illetve a palesztinkérdésnek a politikai perifériára szorulása hogyan járult hozzá a Hamász akciójához?
- A gázai fegyveres mozgalmak (a Hamász, az Iszlám Dzsihád és az egyéb, kisebb terrrorszervezetnek tekintett frakciók) politikai eszköztára és erőszakalkalmazása hogyan is viszonyul egymáshoz?³
- Mi a kapcsolat a Gázai övezetben történtek és a ciszjordániai események, vagyis Izrael szuverenitásának a Ciszjordánia egyes részein való *de facto* konszolidálása között.⁴ Nemcsak emberi jogi aktivisták, de a nemzetközi kapcsolatok és a nemzetközi jog diszciplinájának a képviselői is már október 7. előtt kiálltak amellett, hogy Ciszjordániában Izrael célja korántsem az önvédelem, hanem egy távlati politikai vízió megvalósítása, az oslói megállapodásokban rögzített elvi keretek felszámolása a nemzetközi jog által tiltott annexió megkerülésével.⁵

A jelen tanulmánynak, amely a *Külügyi Szemle* korábbi számaiban a szerző tollából megjelent írások⁶ folytatásának tekinthető, nem annyira az előzmények további vizsgálata a célja, inkább azon folyamatok elemzésére koncentrál, amelyek a *status quo* megváltozását jelzik. A kutatási kérdések, amelyekre a tanulmány az empirikus és a fogalmi keretek ismertetését követően választ keres, a következők:

1. a) Milyen eljárásokat, illetve technológiákat használt Izrael a Gázai övezetben (október 7. után), illetve a Hamász Gázában (október 7. előtt), és hogyan?
1. b) Milyen „láthatatlan” változásokkal járt Ciszjordániában a Gázai övezetbeli látványos pusztítás?
- 2.) Hogyan terjedt ki a háború az ENSZ bizonyos szervezeteire – az UNRWA-ra (*United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East*, az ENSZ Palesztin Menekülteket Segélyező és Munkaközvetítő Hivatala a Közel-Keleten), az ICC-re (*International Criminal Court*, Nemzetközi Büntetőbíróság), az ICJ-re (*International Court of Justice*, Nemzetközi Bíróság) – a nemzetközi jog csatasorba állításával?
- 3.) Hogyan mosódott egybe az antiszemitizmus és az anticionizmus, hogyan vált a palesztinok emberi, illetve politikai jogai melletti kiállás antiszemitizmussá?
- 4.) Hogyan reagáltak a főbb palesztin és térségbeli szereplők a fejleményekre?

A tanulmány az empirikus és a fogalmi keretek, valamint a „palesztin–izraeli konfliktus” kapcsán a tudományos diskurzusban az utóbbi években megfigyelhető problematizálás ismertetésével kezdődik. Ez utóbbi lényege, hogy az egyébként tárgyilagosnak tűnő kifejezést is a probléma részének kell tekinteni, mivel az a felek között fennálló, ám a valóságban nem létező szimmetrikus erőviszonyokat sejtet. A konkrét kutatási kérdések megválaszolásához az alábbi források nyújtottak segítséget:

- tudományos folyóiratok (*Mediterranean Politics*, *Middle East Critique*, *Palestine/Israel Review* stb.);
- a tudományos forrásokban még nem elérhető fejlemények kapcsán az oknyomozó újságírással is foglalkozó hírportálok (hagyományos média, +972 Magazine, *The Intercept* stb.);
- nemzetközi, izraeli és palesztin jogvédő szervezetek (a londoni *Forensic Architecture*, az *Association for Civil Rights in Israel*, a *Yesh Din*, a *The Israeli Center for Public Affairs*, a *Breaking the Silence*, az *Adalah* stb.) publikációi;
- a nemzetközi közösség kompetens szervezeteinek (ENSZ BT, ENSZ Közgyűlés, HRC [*Human Rights Council*, Emberi Jogi Tanács], ICJ, ICC) a határozatai, kommunikációi és beszámolói.

Az e források alapján feltárható ismeret sokkal több, mint amennyi egyetlen tanulmány keretein belül feldolgozható, így csupán a kutatási kérdések szempontjából releváns aspektusokra fókuszáltam a felhasználásuk során.

Empirikus és fogalmi keretek

2023. október 7. és következményei számokban

Amennyiben „október 7.” izraeli perspektívából precedens nélkülinek⁷ számít, úgy annak tekinthető – minőségi és mennyiségi szempontból egyaránt – Izrael válasza is. A gázai eseményekkel kapcsolatos statisztikák minden vonatkozásban felülríták a korábbiakat. A palesztin fegyveresek által elkövetett terror/mészárlás⁸ következtében Izraelben október 7-én többen haltak meg, mint a második világháború (a holokauszt) óta bármely összecsapás egyetlen napja alatt.⁹ A Hamász és más palesztin fegyveres csoportok további 251 főt hurcoltak túszként a Gázai övezetbe. Az első tűzszüneti megállapodás értelmében 2023. november végén 105 civilt (nőt és gyermeket) engedtek szabadon izraeli börtönökben lévő palesztin foglyokért cserébe. Mivel a második tűzszünetet csak 2025. január 16-án kötötték meg a felek, nagy valószínűséggel kijelenthető, hogy a túszok többségének a kiszabadítása – élve vagy holtan – a két megállapodás közt eltelt, egy évnél is hosszabb időben másodlagos szerepet kapott az izraeli kormány megfontolásaihoz, illetve Benjamin Netanjahu politikai túléléséhez képest.¹⁰

Az izraeli válaszként 2023. október 8-án deklarált hadiállapot,¹¹ illetve a „Hamász ellen” indított háború következtében 2024 végére körülbelül 45 ezren vesztették életüket a Gázai övezetben (mintegy 70 százalékuk nő, illetve gyermek), és becslések szerint további 10 ezer holttest lehet a romok alatt.¹² Segélyszervezetek szerint az egy napra eső halálos áldozatok száma alapján 2024 januárjára a gázai háború lett a legsúlyosabb 21. századi fegyveres konfliktus.¹³ Miközben több mint százezren kényszerültek az övezet vélhetően végleges elhagyására – pontosabban: engedhették meg maguknak a távozást¹⁴ – az övezet kb. 2,3 milliós lakosságából közel 2 millióan váltak belső menekültté, az épületeknek pedig a 70-80 százalékát bombázta le Izrael teljesen vagy részlegesen. A Londoni Egyetemen (University of London) működő, kormányzati és állami szervek visszaéléseit dokumentáló *Forensic Architecture* intézet szerint Izrael nem egyszerűen az infrastruktúrát, de a Gázai övezetben élők életfeltéteit (*conditions of life*) tette tönkre célzottan és szisztematikusan az utóbbi másfél évben.¹⁵

A segélyszervezetek szerint a Hamász elleni hadviselés egyben a humanitárius segélyezés eszméje elleni harcot is jelent, ugyanis a második világháború vége óta nem volt olyan fegyveres konfliktus, amelyben a humanitárius és az egészségügyi szektort hasonló mértékű pusztítás érte volna. 2024 őszére az

övezet 36 egészségügyi létesítményéből 17 maradt működőképes (14 a kettévágott övezetnek a Necarim-folyosótól délre fekvő részén, 3 pedig az északin), 360 humanitárius dolgozó vesztette életét, miközben több mint 500 támadás ért egészségügyi létesítményeket és mentőautókat.¹⁶ Az ENSZ, a civil segélyszervezetek, a nemzetközi jogászok, az emberi jogi aktivisták és a média képviselői is úgy vélik, Izrael stratégiai célokból használta a kiéheztetés (*starvation*) módszerét: azért, hogy a Gázai övezet északi részén minimalizálja a palesztin lakosság jelenlétét.¹⁷ 2024. október utolsó hetében a háború kezdete óta a legalacsonyabb szintre süllyedt az Izrael által beengedett segélyszállítmányok száma: abban a hónapban alig harmadannyi bejutását tette lehetővé, mint szeptember folyamán (873-ét a korábbi 3018-cal szemben).¹⁸

A Hamász és Izrael képviselői 2025. január 17-én, Dohában írták alá a tűzszüneti megállapodást, amelynek a szövege a 2024. május 27-i tervezeten alapult. Az izraeli biztonsági kabinet és kormány másnap hagyta jóvá, s a felek 19-én léptették életbe azt. A dokumentum értelmében az első szakaszban elengedendő tűzokért (nők, idősek, civil férfiak) cserébe a humanitárius szállítmányok mennyiségét Izrael napi 600 kamionnyira növelte. A további feltételek között szerepelt az Izrael által végrehajtott légicsapások és légi felderítő műveletek felfüggesztése, a katonai jelenlétük korlátozása az egyiptomi határt jelentő Philadelphia-folyosó mentén, valamint a fokozatos visszavonulásuk a palesztin lakosság észak-déli irányú mozgását blokkoló Necarim-folyosó térségéből és az övezet északi részéből.¹⁹ A megállapodás szerint ez utóbbiak, akárcsak a palesztin foglyok elengedése, attól függött, hogyan teljesíti a Hamász az izraeli tűzok szabadon engedésére vonatkozó vállalásait: a 42 naposra tervezett első szakaszban – több lépcsőben – összesen 31 fő hazabocsátását, alkalmanként 90 palesztin fogvatartottért cserébe.

A Hezbollah szolidaritásának következtében az északi határ mentén 2023/2024 telén az otthonukból kitelepített izraeliek száma meghaladta a 60 ezret. A Libanon ellen 2024. szeptember 19-én megindított, és november 17-én tűzszünettel zárult hadművelet közel ötezer libanoni áldozattal járt, és kb. egymillió dél-libanoni lakos kényszerült az otthona elhagyására – közülük mintegy 160 ezren Szíriába menekültek.²⁰

A hadműveletek során – alapvetően 2024 júliusa és októbere között – a gázai Hamász és a libanoni Hezbollah teljes vezérkarát likvidálta az izraeli hadsereg.²¹ Bár a gázai háború és a libanoni front miatt a Ciszjordániában jogi tekintetben is változó *status quo*-ra kevesebb figyelem jut, a radikális telepéseknek a palesztinokkal szembeni erőszakos fellépése, illetve a gázai lakossággal szolidáris ciszjordániai palesztinok terroristaként való kezelése az izraeli erőszakszervezetek (a hadsereg, a határrendőrség, illetve a Sin Bét nevű titkosszolgálat) részéről is jóval több erőszak-alkalmazással járt, mint a második intifáda (2000–2005) óta eltelt két évtizedben bármikor. Humanitárius aktorok szerint 1967 óta nem

fordult elő olyan mértékű kitelepítés (*displacement*), mint amilyen 2025 januárjában a dzsenini menekülttáborban.

Az „izraeli–palesztin konfliktus” mint félrevezető fogalmi keret

A magyar nyelven megjelent tudományos publikációk, ismeretterjesztő jelleggel születtett újságcikkek, podcastok, interjúk következetesen (az elavultnak tekinthető) arab–izraeli, illetve (inkább aktuális) izraeli–palesztin konfliktusként utalnak a Jordán folyó és a Földközi-tenger között („*from the river to the sea*”) zajló eseményekre, de 2023 októbere óta sokszor Izrael és a Hamász gázai háborújára is. Ennek fényében indokolt hangsúlyozni, hogy jogvédő szervezetek, valamint a különféle társadalomtudományi diszciplínák kritikai képviselői fenntartással kezelik ezt a megnevezést. A tudományos forrásokban alkalmazott alternatív terminológiák (*settler colonialism, apartheid, ongoing nakba, genocide*) nemcsak Izrael palesztin területeken való jelenlétének (*occupation*/megszállás) a kritikai reflexióját kínálják, de arra is rávilágítanak, hogy a nemzetközi kapcsolatok és a társdiszciplínái alapvető kategóriái (pl. háború, konfliktus) sokszor alkalmatlanok a globális Dél, illetve a *majority world* társadalmi által tapasztalt valóság leírására, valamint az elszenvedett sérelmek érzékeltetésére.²²

Mivel a különféle tudományágak fejlődése, valamint a tudományos kutatás mibenléte és módszertana a kezdetektől összefonódott a (gyarmat)birodalmi, illetve a nyugati (nemzet)állami érdekekkel,²³ az Izrael-tanulmányok (*Israel Studies*) és a Palesztina-tanulmányok (*Palestine Studies*) is legalább annyira szolgálnak nemzet(állam)i, illetve dekolonizációs érdekeket, mint tudományos célokat.²⁴ Miután azonban nemcsak a felek közötti viszony, hanem annak a leírása, magyarázata, értelmezése is eltérő anyagi feltételek mellett történik,²⁵ az izraeli–palesztin kérdés a tudományos szférában is megfigyelhető dekolonizációs törekvések állatorvosi lovává vált. Ennek eredményeként egyre erőteljesebb kritika éri az olyan fordulatokat, mint az „izraeli–palesztin konfliktus” vagy az „Izrael és a Hamász közötti háború”, sőt tulajdonképpen a „felosztás”, illetve a „két-állami megoldás” fogalmat is, mert e kifejezések szimmetrikus erőviszonyokat feltételeznek a felek között. Azok számára azonban, akik a posztkolonializmus kritikai perspektívájából tekintenek rá, e szimmetria nemhogy nem létezik, de a kifejezést használókat (kutatókat, újságírókat, átlagembereket) is „automatikusan a gyarmatosítók oldalára helyezik”.²⁶ E megközelítés gyenge pontja azonban az, hogy „a fürdővízzel együtt kiönti a gyereket”, hiszen a gyarmatosításellenes törekvések célja éppen a gyarmati népek egyenlőségének, illetve (nemzeti) önrendelkezési jogának a független állam formájában történő kivívása volt.

A társadalomtudományokat (képzési programokat, kutatásokat, egyetemi tanszékeket, folyóiratokat, szerkesztőbizottságokat) tőlünk nyugatra jellemző dekolonizációs törekvésekkel és erőfeszítésekkel összefüggésben

egyre erőteljesebben jelenhet meg a (korábban) gyarmatosítottak szellemi eliteinek a hangja is a különféle tudományos publikációkban. Igaz ez a palesztin kutatókra is, akiknek a közreműködésével az utóbbi 15-20 évben tudományos fogalomkészlettel és módszerekkel sikerült vizsgálni az izraeli államnak a palesztin területeken való jelenlétének, illetve tevékenységének a mibenlétét. Miközben azonban az olyan, egymást részben akár átfedő fogalmak, mint a telepességgyarmatosítás (*settler colonialism*),²⁷ a területen kívüli gyarmati autonómia (*colonial extraterritorial autonomy*),²⁸ a folyamatosan zajló *nakba* [az Izrael létrejötte miatt a hazájukat elvesztő palesztinok gyásznapja] (*ongoing nakba*),²⁹ a népirtás (*genocide*)³⁰ vagy az apartheid analógia³¹ használata, illetve vizsgálata az akadémiai környezetben nem egyszerűen elfogadottá, de szinte *mainstream*-mé vált – a kritikai antropológia és a szociológia terén még Izraelben is³² –, addig a társadalomtudományi kutatásokat is finanszírozó (nyugati) államok külügyi adminisztrációi a legutóbbi időkig megengedhették maguknak, hogy kerüljék az azokra történő reflektálást, illetve a kutatási eredményeknek a gyakorlatba való átültetését.³³

Az Izraelt érő kritikák, továbbá „október 7.” utóélete a tudomány(politikát) sem kímélték.³⁴ Miközben az izraeli tudományos szféra látványosan az – önmeghatározása szerint – erőszakmentes kampányt folytató palesztin BDS (*Boycott, Divestment, Sanctions*) mozgalom célkeresztjébe került,³⁵ addig a palesztinkérdéssel foglalkozók a diáktüntetések ellenére – pontosabban azok kezdeti tűrése, tolerálása, majd felszámolása miatt – számos esetben megtapasztalhatták, hogy a „palesztin ügy” melletti kiállás nem éppen következmények nélküli. A *Middle East Critique* egy teljes különszámot szentelt annak a bemutatására, hogy a második intifáda során konszolidálódott palesztin szolidaritást³⁶ október 7. óta milyen eszközökkel, hogyan próbálják a nyugati akadémiai környezetben elhallgatni,³⁷ a Carnegie Endowment égisze alatt 2024 őszén publikált, több mint 300 oldalas *Suppressing Dissent* pedig átfogóan elemzi mindazon stratégiákat, szervezeteket, mechanizmusokat és eszközöket, amelyekkel az Izrael-ellenes kritikákat szektorfüggetlenül elhallgattatják.³⁸ Egy, a közelmúltban megjelent tanulmány szerzői ugyanakkor arra hívják fel a figyelmet, hogy az izraeli, illetve a palesztin ügy legendás képviselői (pl. Bernard Lewis és Edward Said), valamint a szellemi örököseik éppúgy hozzájárultak ahhoz, hogy az izraeli–palesztin kapcsolatok alakulását a tudomány sem tudta pozitívan befolyásolni, mint az izraeli érdekeltségek bojkottjára felszólító BDS-mozgalom, amelynek bizonyos segédanyagai a felsőoktatásban és a médiában is egyre népszerűbbek.³⁹

Andrea Teti jogosan teszi fel a kérdést, hogy vajon mi magyarázza a felosztás, illetve a kétállami megoldás népszerűségét, ha az elmúlt évtizedek világosan bizonyították annak életképtelenségét.⁴⁰ A *Palestine/Israel Review* című folyóiratot azzal a kifejezett céllal indították el 2024 áprilisában, hogy rávilágítson:

a tudományos tekintetben jellemzően párhuzamos életet élő izraeli és palesztin tanulmányok (*Israel Studies*, *Palestine Studies*) nagyrészt ugyanannak az éremnek a két oldalát jelentik, vagyis analitikailag indokolatlan a szétválasztásuk, illetve a specializáció. E törekvés részeként Oren Yiftachel, aki az izraeli politikai rendszer mibenlétének a leírására közel húsz évvel ezelőtt is az etnokrácia kifejezést találta megfelelőnek, szükségesnek látta, hogy különbséget tegyen a dekolonizáció (*decolonization*) és az ellenkolonizáció (*counter-colonization*) között. Azt hangsúlyozta, hogy a palesztin iszlamista erő (többek között a Hamász) által is képviselt utóbbira jóval kevesebb tudományos figyelem jut, mit az őslakos közösségekhez és a progresszív körökhöz köthető, a világ más részein hódító dekolonizációs törekvésekre.⁴¹

Látható pusztítás és láthatatlan hadviselés

A Hamász nevével egybeforrt október 7-i támadás természetének érzékeltetésére használt fogalmak annak a brutalitását – amelynek a leírására még az egyébként ellentmondásos, az erőszak-alkalmazás okával szemben közösös terror kifejezés is alkalmatlannak tűnt –, váratlanságát, meglepetésszerű voltát hangsúlyozták. Napjainkra már világos, hogy az izraeli hírszerzés és politikai vezetés legfelsőbb körei tudtak a készülő akcióról,⁴² de annak a tényleges kegyetlensége és embertelensége nemcsak az izraeli döntéshozók, de vélhetően az elkövetők képzelőerejét is meghaladta. Ugyanez bizonyos mértékig igaz a válaszreakcióra is. Habár Izrael hivatalos célja a Hamász megsemmisítése volt, de a történelem és a szakirodalom egyaránt azt bizonyítja, hogy hasonló pusztítás inkább további radikalizációhoz és a célpontot jelentő szervezetek támogatottságának az erősödéséhez vezet, mint megbékéléshez, így jogosan merül fel a kérdés, hogy mi is volt a gázai pusztítás valódi célja.⁴³ A politikai szereplők – miniszterek és parlamenti képviselők – megnyilvánulásainak az elemzése olyan kérdéseket vet fel Izrael politikai és katonai céljai kapcsán (népirtás, etnikai tisztogatás, egyéb háborús bűncselekmények), amelyek értelmezése egyszerre hatalmi-politikai és (nemzetközi) jogi feladat. Míg ez a fejezet az előbbi szempontból releváns cselekményeket vizsgálja, addig a következő egyes nemzetközi jogi összefüggésekre világít rá.

Az AI generálta célpontoktól...

A közvéleményt, a palesztin lakosságot és az elemzőket is meglepetésként érte az izraeli válaszreakció, amelynek a brutalitását az előző fejezetben idézett adatok is érzékeltetik. Míg a Hamász a Gázai övezetet behálózó alagútrendszerbe történő visszavonulásra, illetve a 21. századi kommunikációs eszközök használatától való tartózkodásra kényszerült, addig Izrael a mesterséges

intelligenciára (*artificial intelligence*, AI) épülő, korábban elképzelhetetlen technológiákat tesztelhetett élesben. A palesztin áldozatok indokolatlanul magas számát nem önmagában az AI hadrendbe állítása okozta, hanem az abban rejlő hibalehetőségek – a célpontok kiválasztása, azonosítása és a célzás tekintetében egyaránt –, illetve a technológia feletti szelektív humán kontroll,⁴⁴ amely visszafordíthatatlan folyamatokat jelez a hadviselés és a humanitárius jog terén is.

A gázai háború során Izrael három nagyobb, hadviselési célra fejlesztett és egymáshoz integrált AI-rendszerre támaszkodott. Egyrészt a Hamász és az Iszlám Dzsihád tagjainak a személyes adatait (telefonszám, lakcím stb.) nyilvántartó adatbázisra, amely egyben lehetővé tette a célpontok automatizált generálását (*Lavender*), másrészt az adott paramétereknek megfelelő épületek célterületként történő kiválasztását végző *Gospelre* (héberül: *Habsora*), harmadrészt a „Hol van apu?” (*Where’s Daddy?*) nevet viselő rendszerre, amely a Lavenderben regisztrált palesztinok mozgását követte, s jelezte, hogy mikor érkeznek az Izrael által az otthonukként azonosított épületbe.⁴⁵ A hadsereg – jogi tanácsadók által támogatott – döntése értelmében a háború első heteiben szinte az összes, a Hamászhoz vagy az Iszlám Dzsihádhoz köthető, a Lavender adatbázisában terroristaként szereplő egyén likvidálását célzó tevékenység mindaddig folytatódott – sok esetben megfelelő humán kontroll/verifikáció nélkül –, amíg a járulékos (civil) áldozatok száma el nem érte a szoftver által (vitatható pontossággal) becsült 15-20 főt.⁴⁶ A potenciális célpontok kiválasztásának a lakcím(nyilvántartás) alapján történő automatizálása ugyanis könnyebb volt, mint harci tevékenység közben azonosítani őket. Más szavakkal: az AI-ra való támaszkodás következtében sokat lazítottak a humán célpontok (illetve a magánlakások) katonai célkénti azonosítása feltételein, és a megengedhetőnek tekintett „járulékos” civil áldozatok számát jelentősen növelték – attól függően, hogy az igazi célpont (halála) mennyire volt stratégiai fontosságú Izrael számára.⁴⁷ Ez korábban elképzelhetetlen lett volna: a zsidó állam még a Hamász magas tisztséget betöltő tagjai célzott likvidálása során is igyekezett a polgári lakosság veszteségeit minimalizálni – még ha a titkosszolgálatok és a tudományos élet berkeiben egyaránt jártas szerzők szerint az ilyen kiiktatások száma indokolatlanul magas is volt az utóbbi két évtizedben.⁴⁸

A célzott likvidálásokat Izrael a második intifáda idején vezette be, miután a hadsereg nemzetközi jogászai megteremtették annak a jogi feltételeit.⁴⁹ Az ilyen műveletek annak ellenére is megosztotónak számítottak az izraeli katonai-hírszerzési közösségen belül, hogy évtizedeken keresztül meglehetősen ritkán, s nagy körültekintéssel végezték azokat. A gázai háború viszont lehetőséget teremtett a technológiának nemcsak névleges célok – a Hamász felszámolása – érdekében történő bevetésére, de annak az éles helyzetben való „tesztelésére” is. Ez utóbbi nem kizárólag katonai-stratégiai célokat szolgál, de nyilvánvaló üzleti, illetve (nemzet)gazdasági előnyökkel is járhat a nemzetközi

piacokon. Erre jó példa a palesztinok megfigyelésére (is) használt izraeli fejlesztésű UAV-k/drónok exportjának a növekedése is: a technológia legnagyobb vásárlói között található az Európai Unió és a tagállamai, amelyek a Földközi-tengeren zajló illegális migráció figyelemmel kísérésére használják azokat.⁵⁰

... a Gázai övezet északi részének anektálását vizionáló terven és a tűzszüneten keresztül...

A kezdeti légi csapásokat követő szárazföldi hadművelet részletes ismertetésére terjedelmi okokból a jelen tanulmányban nincs mód,⁵¹ de a (360 km² területű) Gázai övezet jövője szempontjából szükséges megemlíteni annak három elemét: az egyiptomi–gázai határnak, az ún. Philadelphiai folyosónak (13,9 km²) az izraeli katonai ellenőrzés alá kerülését (2024. május 29.); az övezetnek a vegetációban és vízgyűjtő területekben gazdagabb északi és a szárazabb déli részre osztását az ún. Necarim-folyosó (35 km²) mentén; valamint egy változó kiterjedésű, átlagosan 1 km széles ütközőzóna létrehozását az övezet eredeti határának a belső (gázai) oldalán (összesen kb. 55 km²). E zónák kialakítása a számítások szerint a Gázát jelentő terület 36 százalékának a kisajátításával, illetve tönkretételével járt.⁵² A megvalósítás pedig nem csupán izraeli területi kontrollt jelentett, de azoknak a lakosoknak a hivatalos rendelet (2024. október 13.) értelmében történő evakuálását, illetve az eltávolításuk (*displacement*) egyéb eszközökkel való ösztönzését is magában foglalta, akik az övezet északi részén maradtak, s nem mentek át a délin kijelölt, a sivatagi homok terjedése és a túlszűfolttság miatt távolról sem ideális humanitárius zónákba.

A 2024 októberében az övezet északi részén tartózkodók pontos számáról, illetve a *displacement* mikéntjéről csak kevés biztos ismerettel rendelkezünk, miközben jogilag óriási a különbség a lakosság kényszerített távozása (evakuálása) és az önkéntes elhagyás között – már ha volt egyáltalán legálisan hová távozniuk. Míg Izrael azt állította, hogy a Hamász és az Iszlám Dzsihád fegyveresei akadályozták meg a területet még október elején sem elhagyó, kb. kétszázezer főnyi civil lakosság távozását (evakuálását), addig az ENSZ, a nyugati diplomata, az oknyomozó újságírók és a jogvédő szervezetek szerint Izrael egyebek mellett a kiéheztetéssel⁵³ egészítette ki az eszköztárát, s a célja az övezet északi részének a lakhatatlanná, illetve lakatlanná tétele volt.⁵⁴

Ezt támasztotta alá a 2024 szeptemberében nyilvánosságra került ún. Eiland-terv (más néven a „tábornokok terve”), amelynek a fő eszköze (katonai lezárás, *military closure*) és a távlati célja jól illeszkedett a radikális telespes miniszterek – elsősorban a nemzetbiztonsági tárcát (*Ministry of National Security*) irányító Itamar Ben-Gvir és a pénzügyminiszter, korábbi védelmi miniszter, Bezalel Szmotrics – nevével fémjelzett *Ocma Jehudit*nak [Zsidó Erő], illetve a Vallásos Cionista Pártnak az övezetbe való (vissza)településre vonatkozó víziójához.⁵⁵ Az Eiland-tervet

hivatalosan nem fogad(hat)ták el, hiszen a civilek erőszakos áttelepítését – akár etnikai alapon történik az, akár nem – a nemzetközi (humanitárius) jog egyértelműen tiltja. Ám az „ötletgazdák” értelmezése szerint a lakosság kiheeztetése mindaddig nem jelent különösebb jogi problémát, amíg a távozás lehetőségét felajánlja a hadsereg.⁵⁶ Bár a Netanjahu-kormány az övezet északi részének a hermetikus lezárását az „amerikai barátai” előtt sem ismerte el, csupán annak a Hamász-fegyveresektől való megtisztításáról beszélt,⁵⁷ a rendelkezésre álló közvetett bizonyítékok alapján az oknyomozó újságírók és a jogvédő szervezetek mégis Izraelnek a humanitárius megfontolásokra történő hivatkozással és az ott élők saját biztonsági érdekével („for your own safety”) magyarázott etnikai tisztogatásaként értelmezték az övezet északi részének a kiürítését.⁵⁸

A 2025 januárjában aláírt tűzszüneti megállapodás az annektálást ideiglenesen és részlegesen levette a napirendről. Ideiglenesen, mivel a megállapodás végrehajtása egy folyamat, amelynek a távlati alakulását (jelen pillanatban) nem lehet látni. Részlegesen pedig azért, mert annak a valószínűsége, hogy Izrael a 2023. október 7-i hatáiraival adja vissza a Gázai övezetet a palesztin lakosságnak, minimális. Sokkal nagyobb az esélye egy változó szélességű határ menti biztonsági zóna fenntartásának – a palesztin területek rovására –, amely vélhetően az övezet északi és keleti részén lesz kiterjedb, s potenciálisan lehetőséget biztosít akár a telepések visszatérésére is. Figyelemreméltó módon Izrael biztonsági megfontolásait tükrözi az Egyiptom, illetve az arab államok által márciusban bemutatott gázai újjáépítési terv is.⁵⁹ Ettől függetlenül a tűzszüneti megállapodás izraeli elfogadása miatt Ben-Gvir és a Zsidó Erő listáján szereplő képviselők lemondtak a miniszteri és a parlamenti bizottsági tagságukról; a lépés a koalíció működőképességét rövid távon nem sodorta veszélybe.⁶⁰

... az izraeli szuverenitásnak a Ciszjordániára való kiterjesztéséig

Ha az október 7-ét követő gázai pusztítás mértéke nem is feledtette, de mindenképpen háttérbe szorította a ciszjordániai *status quo* észrevétlenül zajló változását. A 2022-ben hatalomra került Netanjahu-kormány olyan koalíció eredménye, amely Izrael történetében először lehetővé tette, hogy a kabinet ne kényszerüljön az ideológiája, illetve a víziói tekintetében kompromisszumra. Így pedig megkezdhetette a (humanitárius jog által definált) megszállás jogi és adminisztratív kereteinek a lebontását – nem a palesztin önrendelkezés (állam) javára, hanem Izrael szuverenitásának a kiterjesztése céljával.⁶¹

Bár a Bezalel Szmotrics által javasolt, Ciszjordánia „kantonokra” osztását vizionáló „döntő terv” (*decisive plan*) nem lett a hivatalos kormányprogram része, mivel Szmotrics nemcsak pénzügy-, de védelmi miniszter is,⁶² rajta keresztül a két legfontosabb tárca áll a radikális telepesszmozgalom ellenőrzése alatt. A kinevezése óta a megszállás kereteit adó, széles körben kritizált, de a humanitárius

jognak legalább formálisan megfeleltetett intézményrendszer lényegi átalakuláson ment keresztül. Az izraeli szuverenitást 1967-től a humanitárius jog értelmében az izraeli hadsereg (vezetése) gyakorolta, amelynek tekintettel kellett lennie a térségben élő civil lakosság jogaira is. 2023 folyamán azonban olyan átszervezések és hatáskörbővítések történtek a (megszállás adminisztrációját felügyelő) védelmi és a (rendőrség, illetve a fogva tartás területeiért felelős) nemzetbiztonsági minisztériumban, amelyek következtében az izraeli „civil kontroll” közvetlenül érvényesül a megszállt területeken is.⁶³ Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy Ciszjordániában, illetve Kelet-Jeruzsálemben háromféle hivatalos izraeli rendfenntartó erő – a hadsereg, a határrendőrség és a rendőrség – is illetékes, vagyis a lakosság egyes szegmenseinek (a C körzetben élő zsidó telepeseeknek, illetve a B és C körzetben élő palesztinoknak) az erőszak-monopólium különféle képviselői között kell eligazodniuk, miközben a jogvédő szervezetek szerint a rendőrség és a fogva tartással kapcsolatos intézmények az azokat irányító Ben-Gvir politikai nézeteinek a foglyai lettek.⁶⁴

A jogi-adminisztratív változások országosan is jellemző velejárója még – és e tekintetben sem kivétel Ciszjordánia – a személyi és a nemzetbiztonság további privatizációja, amelynek következtében az Izrael szuverenitásának képviselésére – a humanitárius jog szerint – hivatott rendfenntartó erők (elsősorban a hadsereg és a határrendőrség) szerepe egyre inkább háttérbe szorult. A telepések által elkövetett erőszak (*settler violence*) nacionalista bűncselekménnyé (*nationalist crime incident*) minősült át, amelynek a kivizsgálása már nem az eddig évtizedeken keresztül illetékes hadsereg kompetenciájába tartozik, valamint nem a nemzetközi humanitárius jog rendelkezéseinek megfelelően, hanem Izrael belső joga szerint, rendőrségi eljárás kereteiben történik.⁶⁵ A hivatalos rendfenntartó erők és a privát biztonsági cégek közötti kapcsolat, illetve munkamegosztás is meglehetősen zavaros. Mindenesetre október 7. óta legalább 900 magánszervezet, ún. készenléti egység (*readiness unit*) is tevékenykedik a nemzetbiztonsági minisztérium és a rendőrség fennhatósága alatt.⁶⁶ A rendfenntartással kapcsolatos kormányzati feladatkörök privatizációját tovább bonyolítja a civil lakosság bevonása, vagyis a látogatók, turisták, önkéntesek mozgósítása is. Elsősorban az 1949/1967-es határok (Izrael vidéki periferiája) mentén jellemző az a gyakorlat is, hogy izraeli érdekeltségek, ingatlanok, mezőgazdasági területek védelmét – azok palesztin tulajdonosaival szemben – civil összefogás keretein belül szervezik meg.⁶⁷

A felsorolt intézményi változások nagymértékben megkönnyítik a telepesszervezetek térnyerését Ciszjordániában, s egyben garantálják a radikális telepések által ott alkalmazott eszközök (a palesztinok elleni erőszak, az izraeliek odaköltözésének a bátorítása, a telepek és az ideiglenes *outpostok* számának a bővítése) következmények nélküli alkalmazását – egyelőre elsősorban Ciszjordánia C és B zónájában.⁶⁸ A telepések 2023 és 2024 folyamán mintegy 41 új

ideiglenes (illegális) *outpost*ot (a területükön kívüli kis telepet) hoztak létre (korábban a számuk 130 körül mozgott), amelyek közül 2023 februárjában a kormány tízet legalizált, és lépéseket tett továbbiak elismerésére is, amelyek így a hivatalosan – legalábbis az izraeli belső jog szerint – is létező telepek körét bővítik.⁶⁹ A településszerkezet átalakulásának az árát a palesztin beduin közösségek fizetik meg, amelyek korábban soha nem látott mértékben, illetve ütemben veszítik el a hagyományos életformájukat amiatt, hogy Izrael kisajátítja a területeket, ahol élnek. 2024 első felében Izrael 23.700 *dunam*nyi (23,7 km²) területet nyilvánított állami földdé. Ez négyszer több, mint az addigi legjelentősebb kisajátítás, amely 1999-ben történt (5200 dunam), és majdnem a kétszerese annak a földterületnek, amelyet Izrael 2013 és 2023 között összesen kisajátított Ciszjordániában.⁷⁰

A kisajátítás sok esetben a palesztin tulajdonosok elleni erőszakkal párosul, ami 2023–2024 folyamán, már 2023. október 7. előtt szintén rekordot döntött. Az ENSZ Humanitárius Ügyek Koordinációs Hivatala (OCHA) nyilvántartása szerint 2023 januárja és szeptembere között a telepések 835 esetben alkalmaztak erőszakot palesztinokkal szemben, azaz kétszer annyit, mint a megelőző év azonos időszakában. Az izraeli önkéntesek alkotta szervezet, a *Yesh Din* statisztikái szerint október 7. és november 23. között újabb 225 erőszakos cselekmény zajlott Ciszjordánia 93 különböző palesztin településén, az ENSZ OCHA pedig 324 hasonló incidenst regisztrált 2023. október és november folyamán. Az izraeli telepések vagy az intézkedő biztonsági erők fellépése következtében 34 palesztin halt meg 2023 januárja és 2024 júniusa között. 2022 decemberétől 2024 júniusáig 18 beduin közösség oszlott fel a telepések zaklatása, nyílt erőszakja vagy hatósági intézkedés következtében.⁷¹ A jobboldali cionizmus atyjának, Vlagyimir Zsobotinszkijnek a gondolatvilágát idéző *Operation Iron Wall* [Vasfal hadművelet] következményeként 2025 februárjában több mint 40 ezer palesztin vált (ismét) földönfutóvá Ciszjordánia északi részén. A katonai művelet hivatalos célja a terrorfészekek maradékának, a helyi Hamász és más fegyveres szervezetek infrastruktúrájának a felszámolása – egyelőre még nem légi csapásokkal, de már nem csupán a térségben megszokottá vált harckocsikkal, hanem (2002 óta először) ismét tankokkal – Dzszenín, Tulkarem, Far'a és Nur Samsz menekülttáboraiiban.⁷²

A *status quo* Kelet-Jeruzsálem esetében is megkérdőjeleződött, részben a városképnek az építési engedélyek kiadása/megtagadása révén történő judaizálása, részben a *Temple Mount* mozgalom égisze alá sorolható radikális szervezetek és vallási csoportosulások tevékenysége következtében, amelyek egy évtizede dolgoznak a Templom-hegy (illetve az Al-Aksza épületegyüttese) feletti szuverenitás gyakorlását meghatározó elvek megváltoztatásán. Napjainkra a helyzet viszont odáig fajult, hogy a Kelet-Jeruzsálemben illetékes izraeli rendfenntartó erők (rendőrség, határrendőrség, katonaság) egyenruhásai kísérik oda az imádkozni vágyókat, és ezt a *wakf* jelen lévő képviselői lényegében

csak megfigyelhetik.⁷³ Mindez egy olyan, a vallási közösségek között 500 évre visszamenően létező egyezség semmibe vétele, amelyet az izraeli kormány és a főbbik sem vontak kétségbe még Kelet-Jeruzsálem, illetve az óváros 1967 utáni megszállását követően sem, és amelynek értelmében a zsidók a siratófalnál, a muszlimok pedig az Al-Aksza mecsetet és a Sziklamecsetet körülvevő területen imádkozhatnak.⁷⁴

A Ciszjordániában és Kelet-Jeruzsálemben megfigyelhető változások az izraeli jogászokat már 2022–2023 folyamán arra készítették, hogy a nemzetközi jog által világosan tiltott annexió új elméletét dolgozzák ki. E szerint amennyiben a nemzetközi jog értelmében a területszerzés megszállással csak ideiglenesen lehetséges, annektálással pedig egyáltalán nem, akkor a szuverenitás kiterjesztését adminisztratív-bürokratikus, illetve szervezeti-intézményi változásokkal is el lehet érni – ahogy teszi ezt Izrael is.⁷⁵ Az ezzel szemben fellépő „belső ellenzék” minimális, aminek az oka az lehet, hogy az izraeli-zsidó lakosság többsége meg akarja őrizni az identitásukkal járó privilégiumokat, illetve hogy nem érzékelik (vagy nem értik) az izraeli politikai-jogi-katonai intézményrendszernek a palesztinok életét ellehetetlenítő jellegét.⁷⁶

A hadviselés alternatív fórumai: *lawfare* és nemzetközi bíróságok

A palesztin nemzeti önrendelkezés megoldatlansága a kezdetek óta foglalkoztatja a hagyományos újságírást, valamint a szerkesztetlen, sokszor manipulált tartalmakkal is dolgozó közösségi médiát,⁷⁷ a tudományos élet képviselőit,⁷⁸ a nemzetközi bíróságokat, továbbá a civil társadalmat és szervezeteket, amelyek jellemzően vagy a térségben élők emberi jogait, vagy a közösségek⁷⁹ (Izrael, PFSZ/PH) politikai érdekeit képviselik. Hasonlóképpen éles fegyverré vált az utóbbi másfél évben a holokauszt emléke,⁸⁰ az izraeli áldozatok, túsok és családtagjaik fájdalma, az antiszemitizmus, a humanitárius segélyezés. A nemzetközi kapcsolatok alakulása szempontjából azonban a legnagyobb tétje az ENSZ Emberi Jogi Tanácsában (HRC), a Nemzetközi Bíróságon (ICJ) és a Nemzetközi Büntetőbíróságon (ICC) zajló eljárásoknak, valamint a palesztin menekültek el látásáért felelős szervezet (UNRWA) átpolitizált szerepének van, miután az ott zajló folyamatok az ENSZ Alapokmánya, illetve a nemzetközi jog fennálló normatív kereteit is feszegetik.

A terrorizmus (vádja) és a humanitárius segélyezés összemosása: UNRWA

A palesztinkérdés kapcsán nem az izraeli megszállás az egyetlen, és nem is az első „ideiglenes” jelenség.⁸¹ Az ENSZ 1949-ben azzal a céllal hozta létre a palesztinai menekülteket segítő szervezetét (UNRWA), hogy nekik – az eredeti

mandátum szerint zsidóknak és araboknak egyaránt – átmeneti ellátást nyújtson, amíg a probléma nem rendeződik. Miután Izrael a sajátjaiért felelősséget tudott vállalni, viszont sem a palesztin állam nem jött létre, sem a hazájukat elhagyni kényszerült palesztin menekültek nem térhettek vissza az otthonukba, az UNRWA szerepe állandósult.⁸² Az évtizedek során a fő profilja a menekültek és a leszármazottaik egészségügyi ellátása és a közoktatás biztosítása lett – Libanonban, Szíriában, valamint az 1967-ig Jordánia által a saját államterülete részeként kezelt Ciszjordániában és az egyiptomi katonai megszállás alatt állt Gázai övezetben⁸³ –, azaz mindazoké, akik nem kaptak állampolgárságot (Jordániában vagy Izraelben). A szervezet az izraeli adminisztrációval, illetve hadsereggel 1967-ben került kapcsolatba először, amikor a Gázai övezetben, Ciszjordániában és Kelet-Jeruzsálemben szinte városrészekké bővült UNRWA-menekülttáborok is a zsidó állam megszállása alá kerültek. Az izraeli Knesszet által 2024 októberében elfogadott két törvény egyike a szervezetnek az 1967-ben adott működési engedélyét vonta vissza.

Az UNRWA által a térségben ellátott menekültek kezdeti létszáma (750.000 fő) napjainkra 5,9 millióra duzzadt, miközben az ENSZ Közgyűlésének az 1948. december 11-én elfogadott 194(III). sz. határozatában foglalt ún. visszatérési jog az 1990-es években, az oslói békefolyamattal, illetve a Palesztin Hatóság létrehozásával lényegében kiszorult a nemzetközi köztudatból. Pedig Izrael számára annak az elfogadását jelölték meg az ENSZ-tagság feltételeként, és eredetileg a PFSZ volt hivatott a képviselésére.⁸⁴ Mivel azonban a palesztin nép elvi szinten ragaszkodik a visszatérés jogának az eszméjéhez, a térségbeli országok többsége pedig nem akarja, hogy egy állampolgársággal is rendelkező palesztin kisebbség éljen a határain belül, az utóbbi években egyre komolyabb finanszírozási gondokkal⁸⁵ küzdő UNRWA szerepe meglehetősen ellentmondássá vált. Az elvileg nemzetközinek tekintett segélyszervezet nem csupán palesztinok tízezreit foglalkoztatja annak érdekében, hogy az UNRWA-menekültek oktatáshoz és egészségügyi ellátáshoz jussanak, de egyben a palesztinkérdés megoldatlanságának – a *nakba*⁸⁶ emlékének és a visszatérési jognak – az utolsó politikai szimbóluma is lett.

Arról, hogy a Gázai övezetben milyen volt az UNRWA és az ott 2007 óta izraeli felügyelet alatt regnáló – egyszerre szociális ellátást nyújtó⁸⁷ és a saját lakosságát félelemben is tartó⁸⁸ – Hamász viszonya a hétköznapiakban, nincsenek biztos ismereteink. Bár a Netanjahu-kormány jóvoltából 2023. október 7. előtt a Hamász nem feltétlenül szorult rá a szervezet erőforrásaira, annak az infrastruktúráját minden valószínűség szerint a saját céljaira is felhasználta. Részben emiatt Izrael az elmúlt egy évben az UNRWA-t is terrrorszervezetnek bélyegezte, és erre hivatkozva 2024 októberében fel is függesztette az izraeli működését.⁸⁹ Az UNRWA vezetése,⁹⁰ valamint a 2024 tavaszán lefolytatott független vizsgálat⁹¹ (Colonna-jelentés) szerint a szervezet teljes munkavállalói létszámához képest

az általa gyanútlanul foglalkoztatott Hamász-aktivistáké elenyésző. Ráadásul az UNRWA évek óta közli Izraellel a munkavállalóinak a listáját, továbbá belső biztonsági szűréseknek is aláveti őket, hogy megfeleljen a terrorizmus és a gyűlöletbeszéd elleni küzdelem nemzetközi normáinak,⁹² a donorok elvárásainak és a humanitárius szektor által a konfliktusövezetekben alkalmazott kockázatminimalizálási⁹³ mechanizmusoknak⁹⁴ is. Tény ugyanakkor, hogy az övezetben az erőszak-alkalmazás monopóliuma október 7-ig a Hamász kezében volt, és más térségbeli példák is igazolják, hogy a humanitárius, a biztonsági és a katonai érdekek átfedésben lehetnek.⁹⁵

Az UNRWA izraeli tevékenységét felfüggesztő két jogszabály nem kevésbé ellentmondásos.⁹⁶ Az egyik értelmében a szervezet a továbbiakban nem működtethet semmilyen intézményt Izrael szuverén területén, illetve nem nyújthat ott szolgáltatást; a másik pedig kimondja, hogy az 1967-ben kötött szerződés, amely az izraeli kormányzati alkalmazottaknak az UNRWA-val érintkezést engedélyezte, érvényét veszti. Ugyanakkor – a jelenleg kormányon lévő jobboldali politikai elitől eltérően – az izraeli biztonsági *establishment* egy része osztja a donorok azon álláspontját, miszerint az UNRWA az az intézmény, amelynek megvannak a kapacitásai a humanitárius segélyezés lebonyolítására, márpedig az Izraelnek is érdeke.⁹⁷ Már csak azért is, mert az övezetben tevékenykedő humanitárius szervezetek többsége valamilyen (beszállítói, partneri) kapcsolatban állt az UNRWA-val. Ráadásul a jogszabály-módosítások lényegében csak az ENSZ-szervezetek jeruzsálemi központja (*The office of the United Nations Special Coordinator for the Middle East Peace Process*, UNSCO),⁹⁸ valamint az egyetlen kelet-jeruzsálemi menekülttábor (Suafat) kapcsán járnak változással – a Gázai övezet utánpótlását biztosító humanitárius ellátási láncon kívül –, amennyiben az azokban kijelölt területi hatály („Izrael szuverén területe”) jelenleg még az izraeli törvények szerint sem terjed ki a Gázai övezetre és Ciszjordániára.⁹⁹

A helyzet iróniája, hogy az évtizedes kritikák szerint a nemzetközi segélyek, illetve a Gázai övezetbe érkező humanitárius támogatások látszólag a palesztinok szenvedését enyhítik, ám valójában politikai tekintetben növelik a kiszolgáltatottságukat, és az izraeli megszállást finanszírozzák.¹⁰⁰

Lawfare: a palesztinkérdés a nemzetközi bíróságokon

Bár a közvéleményben, a jogvédő szervezetek által, s a tudományos munkákban egyaránt használatos az apartheid, a népirtás, a háborús bűncselekmény és az etnikai tisztogatás kifejezés a Ciszjordániában, illetve a Gázai övezetben zajló folyamatok leírására,¹⁰¹ Izrael és a mellette kiálló (nyugati) államok jellemzően mellőzik az általuk tett megállapításokat vagy levont következtetéseket. Mivel azonban a felsorolt fogalmak egy részének nemzetközi jogi definíciója, illetve értelmezési kerete is van, azok érvényességével a nemzetközi

jogászok és bíróságok egyre intenzívebben foglalkoztak – október 7. előtt éppúgy (az apartheid vizsgálata kapcsán), mint azóta (a népirtás és az etnikai tisztogatás vádja ügyében). A vizsgálataik következtében az ENSZ Közgyűlése kezdeményezésére jelenleg két eljárás is folyik a Nemzetközi Bíróság (ICJ) előtt Izrael ellen: az egyik azt vizsgálja, hogy a Ciszjordániában zajlott eseményekre érvényes-e az apartheid vádja, a másik pedig azt, hogy a Gázai övezetben történtek valóban lefedik-e a népirtás fogalmát.¹⁰² Ugyanakkor a Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC) mind a Hamász (időközben likvidált) vezetői, mind Izrael miniszterelnöke és hadügyminisztere ellen elfogatóparancsot adott ki 2024 novemberében, hogy a letartóztatásuk után az emberiség elleni és a háborús bűncselekmények kivizsgálhatóak legyenek.¹⁰³

A jogi fórumok (ICJ, ICC, ENSZ EJT/HRC) sajátossága, hogy az érvényben lévő jogszabályok és a valóság közötti viszonyt vizsgálják, ezért a nemzetközi bíróságok és jogászok többsége nem palesztinpárti aktivistaként, hanem a fennálló nemzetközi (jog)rend őreként határozza meg saját magát. Ennek következtében Izraelnek a Hamász elleni háborúja, valamint az egyéb lépései egyben a nemzetközi rend, illetve az azt őrző jogi fórumok hatáskörének a határait is tesztelik. Az eredményeket és a következményeket még korai előrejelezni, de az tény, hogy a „palesztinkérdés” mint évtizedek óta rendezetlen jogi probléma, valamint a háború visszakényszerítette a nemzetközi jogot a Közel-Keletre, egy olyan térségbe, ahol túl sok érdemi szerepet 1949 (Izrael tagfelvétele) óta nem játszhatott.

Mindez magában foglalja Palesztina államként való elismerését, az ENSZ-be történt felvételét – előbb „nem tag megfigyelő államként” (*non-member observer state*, 2012), majd (az amerikai BT-vétó miatt) szavazat nélküli teljes jogú tagként (*full member*, 2024)¹⁰⁴ –, a különféle nemzetközi egyezmények Palesztina általi ratifikációját,¹⁰⁵ valamint a Nemzetközi Büntetőbíróság 2021-es döntését, amelynek értelmében az ICC-nek annak ellenére is kiterjed a hatásköre a Palesztina területén történtek kivizsgálására, hogy Izrael nem tagja a bíróságnak.¹⁰⁶ A háborút megelőző időszakban egyébként nemcsak egyes arab államok, de az Arab Liga is felajánlotta Izrael (implicit) elismerését, bár nem zsidó államként, hanem a palesztin állam 1949/1967-es határokon túli entitásaként.¹⁰⁷

Szakmai körökben sokszor „jogi intifádaként” utalnak arra, hogy palesztin és izraeli jogvédő szervezetek – először csak az izraeli igazságszolgáltatáson belül, majd az utóbbi bő tíz évben már a nemzetközi porondon (az ENSZ-ben, az ICJ-ben és az ICC-ben) is – egyre szervezettebben léptek/lépnek fel azért, hogy Izrael teljesítse a nemzetközi jog (a humanitárius és az emberi jogok) által rá rótt kötelezettségeket.¹⁰⁸ Bár izraeli persektívából nézve a konfliktusnak a jogi fórumokra történő kiterjesztése a palesztinok költséges felelőssége (felelőtlen-sége), a nemzetközi jog instrumentalizálásának, illetve a jogi normák izraeli politikai érdekek mentén való formálásának is évtizedes hagyományai vannak.¹⁰⁹

Tény, hogy a rendelkezésre álló jogi fogalmak és keretek alkalmatlanságát hangoztató Izrael – az ottani jogi tanszékek aktív közreműködésével – valódi innovátor lett a nemzetközi humanitárius jog értelmezése terén, különösen a második intifáda kitörése óta.¹¹⁰ Mivel az ország álláspontja szerint a fegyveres konfliktusokra vonatkozó jog nem minden esetben alkalmazható a palesztin területekre (hiszen ott nem háború, csak megszállás van), számos esetben új jogi eszköztárat (fogalmat, definíciókat, szabályokat) alkotott annak igazolására, hogyan és milyen körülmények között elfogadhatóak az intézkedései (a bírósági ítélet nélküli célzott likvidálások, a kínzás, a civil lakossággal szembeni túlzott erőszak alkalmazása). Mindez az utóbbi időkben jellemzően azzal jár, hogy az izraeli bíróság az eljárást lefolytatja ugyan, ám a végén az elkövetők felelősségét nem mondja ki, ezért palesztin jogvédők egyre gyakrabban fordulnak a nemzetközi fórumokhoz, az univerzális egyezmények, intézmények, illetve az egyetemes emberi jogok védelmében bízva.

Maga a problémakör – a *lawfare*, ami a *law* és a *warfare* fogalmak összemosódása – nem egyszerűen a Közel-Keleten született, de egyidős az arab–izraeli konfliktussal is. Miután Izrael az ENSZ-tagfelvételéhez az első körben (1948-ban) nem kapta meg a szükséges támogató szavazatot, csak azt követően tudott taggá válni, hogy 1949 januárjában aláírta a fegyverszüneti megállapodást az arab államokkal (Egyiptom, Jordánia, Libanon), valamint elfogadta a menekültek viszsztatérési jogát kimondó közgyűlési határozatot.¹¹¹

Antiszemizmus, anticionizmus és azok vádja

Végül, de nem utolsósorban, elkerülhetetlen az antiszemizmus instrumentálzásának a megemlézése, amely nem október 7-én kezdődött ugyan, és a mélyebb vizsgálata nem is fér e tanulmány keretei közé, de az utóbbi másfél évben az Izraelt érő mindenféle kritikát – valamint a palesztinok melletti minimális szolidaritást is – számos fórumon anticionizmusként, illetve antiszemizmusként értelmeznek.

A két fogalom összemosódása részben Izraelnek az alaptörvényében is rögzítetten zsidó államként való önmeghatározásával,¹¹² részben pedig a számos állam által hivatalosan is elfogadott ún. IHRA-definícióval¹¹³ magyarázható, amely az antiszemizmus meghatározásán kívül tizenegy példát is hoz fel rá. Közülük több ugyanabban a logikai keretben említi Izrael államot és a zsidóságot,¹¹⁴ ami legalább két okból problémás. Egyrészt, mert kriminalizálhatja a szólásszabadságot, illetve a palesztinok emberi jogai – valamint a kollektív emberi joguk, az önrendelkezéshez való jog – melletti kiállást, ha azt az Izraellel mint zsidó állammal szemben megfogalmazott kritikaként értelmezik a fősodorbéli, hatalmi pozícióban lévő aktorok.¹¹⁵ Másrészt viszont megnehezíti a valódi antiszemizmus elleni fellépést, illetve az áldozatok védelmét minden olyan helyzetben, amikor ténylegesen antiszemita cselekmények történnek.¹¹⁶

Neve Gordon szerint az IHRA-definícióban rejlő logika első lépéseként szükséges, hogy a magukra zsidóként tekintő személyek egyben Izraellel és a cionizmus eszméjével is azonosuljanak. Ezt követi a zsidó mássághoz (kivételességhez, kivételes megítéléshez) való jognak az izraeli államhoz, illetve az általa megtestesített szuverenitáshoz történő hozzárendelése. Végül az antiszemitizmus IHRA-definícióalkalmazása révén az illető egy olyan politikai rendszer védelmére számíthat, amelyet Gordon „demokratikus apartheidnek” nevez, részben a fentebb említett sajátosságai (vagyis a palesztin nép feletti kontroll és elnyomás) miatt. E működési logika következtében az IHRA-definíció alkalmazása egyfajta „lefejezési” eszközként funkcionál, amely az antiszemitizmus elleni küzdelem nevében kevésbé az azt elszenvedő egyéneket, sokkal inkább Izraelt (mint zsidó államot) védi minden olyan kritikával, váddal és ellenállással szemben, amely az általa elkövetett tettek tisztázására, illetve az azokért történő felelősség vállalására irányul.¹¹⁷ Hogy mindezek mögött milyen kognitív folyamatok (például tagadás) állnak, annak a bemutatása éppúgy meghaladja a tanulmány kereteit,¹¹⁸ mint azon izraeli–palesztin együttműködéseké és kezdeményezéseké, amelyek inkább a tényekkel való szembenézés, illetve a kétnemzetiségű egyállamos megoldásban képzelik el a jövőt.¹¹⁹

A palesztin reakciók, valamint a regionális és a nemzetközi válaszok dióhéjban

Az október 7-i eseményekre a palesztin társadalom vegyesen reagált. Miközben a Palesztin Hatóság elnöke, Mahmúd Abbász általánosságban elítélte az erőszakot, és a békés megoldások fontosságát hangsúlyozta,¹²⁰ a közvélemény jelentős része pozitívan értékelte a Hamász támadását, s azt az Izraellel szembeni ellenállás részeként értelmezte. A közvélekedés alakulását több cég is méri, de az egyik legismertebb és legmegbízhatóbb kutatást a *Palestinian Center for Policy and Survey Research* (PCPRS) végzi, amelynek az első eredményei egyértelműen a Hamász népszerűségének a növekedését mutatták, továbbá azt, hogy az október 7-én elkövetett borzalmakról a palesztinok nem rendelkeznek ismeretekkel, illetve nem ismerik el azok tényét.¹²¹

Mindezt azonban annak tudatában kell értelmezni, hogy Izraelnek a Hamász elleni háborúja hetek alatt óriási pusztítással járt a Gázai övezetben. Ebből következik, hogy nincs olyan közvélemény-kutató, aki az egymást követő eseményeknek (október 7-ének és az azóta tartó kegyetlen gázai támadásoknak) a térségben élőkre gyakorolt hatását külön-külön mérni tudta volna – hogy az övezetbeli mintavételezés objektív nehézségeiről ne is beszéljünk. Mindenestre tény, hogy a szervezet népszerűsége csak lassan csökkent (legalábbis Ciszjordániában), miközben a terroristák nyilvánvalóan elszámították magukat október 7. következményeit illetően.¹²² A 2024. szeptemberi mérések szerint a

palesztin lakosság 39 százaléka helyesnek tartotta október 7-ét (ha nem is a kivitelezés, de a kezdeményezés szintjén); ugyanakkor Ciszjordániában a megkérdezettek 75, a Gázai övezetben pedig a 39 százalékának az ítélt volt pozitív a Hamász által a háború alatt nyújtott teljesítményről. Ami izraeli perspektívából embertelen erőszak, illetve terror, az a palesztin közvélemény számára – értelem szerint – a több évtizedes elnyomással szembeni hatékonyabb, de legalábbis a nemzetközi közösség figyelmét jobban a palesztinkérdésre irányító ellenállást jelent, mint az Izraellel kiegyező és az erőszak-alkalmazást elutasító, „szalonképes” PFSZ/Fatah politikája. A palesztin politikai frakciók belső megosztottságáról és legitimitásáról sokat elmond, hogy a két legnagyobb szereplő – a 36%-os népszerűségnek örvendő Hamász és a 21%-ot maga mögött tudó Fatah – összesített támogatottsága is csupán 60 százalék körül alakult egy évvel a háború kezdete után.¹²³

Azt, hogy a Hamász és a Fatah vezetése több alkalommal is találkozott 2023. október 7. óta, két fejlemény is magyarázta: az egyik, hogy az előbbi viszonylagos népszerűsége tett szert, a másik, hogy a kétállamos megoldás ismét visszasikerült a nemzetközi közbeszédbe. A legmagasabb szintű találkozó Kína meghívására 2024 nyarán, Pekingben zajlott, ahol az érintett palesztin szervezetek képviselői megvitatták a Gáza jövőjére vonatkozó elképzeléseiket, valamint egy Ciszjordániában és Gázában létrehozandó technokrata közigazgatás lehetőségét. Végül egy közös nyilatkozatot is kiadtak az Izraellel szembeni palesztin egység újjászervezésének a szükségességéről.¹²⁴ Az egység gyengítése érdekében viszont Izrael egy héttel később (július 31-én) Iszmil Hanijét, a Hamász katarai politikai irodájának a vezetőjét Teheránban, Jahja esz-Szinvárt pedig, aki a szervezet politikai szárnyának az irányítója volt, 2024 októberében, a Gázai övezetben likvidálta.

A gázai pusztítás és a Ciszjordánia területén zajló *de facto* annexió,¹²⁵ illetve az azzal járó áldozatok száma a nemzetközi közösséget is minden addiginál jobban megosztotta. Miközben az Egyesült Államok és Izrael jelenlegi adminisztrációja számára a történetek „fantáziadús”, de minden empátiát nélkülöző „ingatlanfejlesztési” lehetőséget kínálnak¹²⁶ – nemcsak a Gázai övezetben, de Ciszjordániában is –, Izrael hivatalos álláspontja és közvéleménye szerint a kétállamos megoldás melletti bármiféle kiállás a terrorcselekményeket legitimálja és továbbiakra bátorít.

Habár a Palesztin Hatóság – az ENSZ Közgyűlésében, illetve diplomáciai tekintetben: a Palesztin Állam – Izrael jóindulatára is rászorul, továbbra is a nemzetközi közösség támogatását kéri a palesztin nép jogainak a biztosítása érdekében, és azt hangsúlyozza, hogy a tartós béke eléréséhez a kétállamos megoldásra van szükség. A palesztinkérdés rendezetlenségét problémaforrásnak tekintő szereplők 2024 szeptemberében, az ENSZ-közgyűlés margóján Szaúd-Arábia vezetésével létrehoztak egy nemzetközi koalíciót (*Global Alliance for*

the Two-State Solution), amelynek a deklarált célja a kétállamos megoldás megvalósítása – kimondatlanul azonban vélhetően a palesztin önrendelkezési jog ideájának az életben tartása. Ugyanis a függetlenségért küzdő erők (Hamász, Iszlám Dzsihád) vezetőinek a jelentős részét Izrael likvidálta, mások pedig (PFSZ, Fatah) olyan megbízó–ügynök viszonyban vannak vele, amely lehetőséget teremthet ugyan a békés – legalábbis erőszakmentes – egymás mellett élésre, de nyilván nem két állam formájában, hanem egy olyan relációban, amelyen belül létezik egy, a politikai szubjektivitásától teljesen megfosztott palesztin entitás. A koalíciót már több mint 90 szereplő alkotja: többek között a Palesztin Hatóság legnagyobb donorjának számító Európai Unió (a tagállamokkal együtt) és Norvégia, valamint az Izrael és az Egyesült Államok által egyaránt fontos regionális partnernek tekintett Szaúd-Arábia is. A találkozóknak során a résztvevők a nemzetközi jog és az ENSZ-határozatok betartásának a fontosságát, a palesztin nép önrendelkezési jogának a tiszteletben tartását, a gázai humanitárius válság felszámolását, a túsok és a foglyok szabadon bocsátását hangsúlyozták, valamint a palesztin intézmények megerősítését annak érdekében, hogy a mostani legyen az utolsó gázai háború.¹²⁷

Az adott körülmények között a sem a Palesztin Hatóság, sem a Fatah nincs könnyű helyzetben, mivel – a máig érvényben lévő oslói megállapodások értelmében – Izrael hivatalos partnereiként egyidejűleg érdekeltek a vele való együttműködésben és a palesztin nép képviselésében is. Mivel a két szervezetnek a (ciszjordániai) Hamász-szimpatizánsok és az izraeli radikális telepések, hivatalos adminisztráció és hadsereg tevékenységének az áldozatairól is gondoskodnia kell, a gyakorlati mozgásterük nemcsak az Izraeli Védelmi Erőknek (*Israel Defense Forces*, IDF) a – zsidó telepéseket védő – ciszjordániai műveletein múlik, de azon is, hogy Izrael átutalja-e a PH számára az azt megillető költségvetési bevételeket. Mivel október 7. után Izrael minden kifizetést leállított,¹²⁸ továbbá a palesztin társadalom legnagyobb szegmensét alkotó menekülteket ellátó UN-RWA működését 2024 őszén betiltotta, a PH még inkább sarokba szorult. Idővel az általa a 2023 nyarán Dzseninben történtek miatt felfüggesztett biztonsági koordináció ideiglenes felújítására is rákényszerült – legalábbis megpróbálta a ciszjordániai Hamász és Iszlám Dzsihád közös ellenállását (*Jenin Battalion*) felszámolni,¹²⁹ illetve 2025 elején felhagyott az izraeli börtönökbe került, terrorcselekmény elkövetésével vádolt palesztinok családjának a támogatásával is.¹³⁰ Cserébe Izrael vállalta a PH-t megillető, de hónapok óta visszatartott bevételek átutalását, valamint izraeli források szerint 2025. február elején a Fatahhoz közeli szereplőknek adta át részben vagy teljesen a rafahi egyiptomi–gázai határátelölő ellenőrzését.¹³¹

A Ciszjordániában még nyomokban megmutatkozó (fegyveres) ellenállást az utóbbi években az egyre inkább a radikális telepések „kottájából játszó” izraeli adminisztráció, a palesztin területek *de facto* annektálása – a 2022-ben

megalakult izraeli kormány hivatalos programja szerint: az izraeli szuverenitás kiterjesztése Ciszjordánia bizonyos részeire¹³² – és az azzal járó palesztin veszteségek magyarázták. Bár az átfogó, független, a teljes állami apparátus teljesítményét egyben vizsgáló bizottságot még nem hozták létre, a biztonsági és a rendfenntartó szervek belső vizsgálata, valamint a külső elemzők véleménye megegyezik abban, hogy az izraeli hírszerzés és hadsereg részben azért nem volt a helyzet magaslatán az október 7-én történtek előrejelzése, illetve az azonnali reagálás tekintetében, mert előzőleg még a védelmi erőknél a Gázai övezet mentén szolgálatot teljesítő egységeit is Ciszjordánia területére – az ottani telepések védelmére – csoportosították át.¹³³ Erre azért volt szükség, mert 2023 júliusában a Palesztin Hatóság felfüggesztette az Izraellel való biztonsági koordinációt, vagyis nem intézkedett sem a telepésekkel szemben erőszakot, sem az Izrael 1949/1967-es határain belül terrort alkalmazó palesztinokkal szemben.¹³⁴ A PH akkori döntését az váltotta ki, hogy az izraeli fegyveres erők a második intifáda után megindult biztonsági koordináció kezdete óta nem látott mértékben, illetve módon lépték át a hatáskörüket. A 2023 nyarán folytatott katonai műveletet, amelynél több áldozatot az előző 18 év során egy sem követelt Ciszjordániában, a térségben szolgáló egyik közel-keleti diplomatánk úgy jellemezte, hogy „a Dzszeninben történetekhez képest Fauda tündérmese”.¹³⁵

Az IDF-nek – ahogy azt az empirikus és a fogalmi keretek ismertetésekor említettem – 2025 elején még a 2023 nyarán történetknél is keményebb volt a fellépése, pedig a Palesztin Hatósággal fennálló megállapodása értelmében semmi keresnivalója nem volt Dzszeninben, illetve a dzsenini menekülttáborban – és ez nemcsak a PH álláspontja, de az október 7-i Hamász-terrortámadás túlélőinek, az áldozatok hozzátartozóinak, valamint az izraeli közvéleménynek is ez a véleménye. Hogy miért volt mégis ott – lényegében a palesztinok életkörülményeit megnehezítő radikális telepések védelmére –, arra jól rávilágít egy más korban és céllal született, az izraeli zsidó társadalom megosztottságát, a palesztin arab lakossághoz való ambivalens viszonyát, illetve a cionizmus és az antiszemitizmus mibenlétét Herzl Tivadar írásai alapján vizsgáló tanulmány egyik gondolata. Eszerint az izraeli hatalomgyakorlás eszközei kevésbé az ellenségnek tekintett (nem zsidó) palesztinoktól védik az izraeli (zsidó) társadalmat és intézményrendszert, sokkal inkább annak az izraeli-zsidó identitásnak az erodálódását próbálják megakadályozni, amely Izrael létrehozásának az értelmét adta.¹³⁶

Következtetések és további kérdések

A tanulmány arra kereste a választ, hogy az október 7-i mészárlás és az azt követő gázai, Hamász elleni háború hogyan változtatja meg a *status quot*. Bár az írásban a belpolitikai vonatkozások kevésbé voltak hangsúlyosak, a tűzszünet

2025. januári aláírásakor egy dolog vált nyilvánvalóvá: nemcsak a nagy túlélő, Benjamin Netanjahu volt képes megtartani a hatalmát, de a Hamászt sem sikerült úgy felszámolni, ahogyan azt a háború kezdetén célként kitűzték.

E két összefüggésen kívül a történetek a Közel-Keletet, szűkebben az izraeli-palesztin kapcsolatokat, de a tágabb nemzetközi rendet is visszavonhatatlanul megváltoztatták. Ez nemcsak Izrael diplomáciai mozgásterének a szűkülésében nyilvánul meg – legalábbis Donald Trump 2025. januári hivatalba lépéséig úgy tűnt –, de az elkövető és az áldozat szerepének a nyilvános azonosításában, vagyis az Izrael és a palesztin fél közötti aszimmetriának az ENSZ-ben és a nemzetközi bíróságokon történő elismerésében, illetve az Izrael formális felelősségre vonására irányuló eljárásban is. Mivel az utóbbi egy folyamat, amelyben Izrael, az Egyesült Államok és a szövetségesei csupán korlátozottan vesznek részt – ha egyáltalán –, ráadásul más világpolitikai események sem kedveznek a látványos együttműködéseknek, a világháború után kialakult nemzetközi rendszer stabilitása és a nemzetközi jog érvényre juttathatósága is megkérdőjeleződik a dolgok néven nevezése (apartheid, népiirtás, etnikai tisztogatás) következtében. Az egy másik tanulmány témája lehetne, hogyan tolódtak el a hatalmi súlypontok a nemzetközi kapcsolatok hagyományos platformjairól (diplomácia, nemzetközi jog, szervezetek) az olyan, kisebb nyilvánosságot élvező együttműködések felé, amelyek célja a nemzetbiztonság és a terrorizmus elleni küzdelem.

A fentiektől függetlenül, a palesztinokkal való szolidaritás sem következmények nélküli. A palesztin népnek mint politikai társadalomnak a kizárólagos áldozat szerepébe való kényszerítése¹³⁷ nem csak a politikai cselekvőképességet, illetve felelősségvállalást akadályozhatja. A történelmi tapasztalatai alapján az az izraeli társadalom a legkevésbé fogékony e szereposztás iránt, amelyiknek annak idején a holokausztot és a Közel-Keletről, Észak-Afrikából való (önkéntes vagy kényszerített) migrációt egyszerre kellett feldolgoznia – és amelynek a szomszédságában a palesztin népnek állami vagy egyéb keretek között kell boldogulnia.

Jegyzetek

- 1 Izraelben titkosszolgálati és politikai körökben is nyílt titok volt, hogy 2018-tól 2023 októberéig havi kb. 30 millió dollár érkezett készpénzben Katarból Gázába a Ben Gurion reptéren keresztül. Bisharat, Ghousson: „The Not-so-Secret History of Netanyahu's Support for Hamas”, +972 Magazine, <https://www.972mag.com/netanyahu-hamas-october-7-adam-raz/> (a letöltés ideje: 2024. december 12.).
- 2 Szalai Máté és Wagner Péter: „Ábrahám-megállapodások”, *KKI Elemzések*, no. 84. (2020). Elektronikusan elérhető: <http://real.mtak.hu/120370/1/KKIElemzesek.E-2020.84.pdf>; Csicsmann László és Paragi Beáta: „Egy még újabb Közel-Kelet? Az Ábrahám-megállapodások háttere és regionális összefüggései” in *A nemzetközi rendszer alakváltozásai a 21.*

- század elején. *Tanulmányok Rostoványi Zsolt 70. születésnapja alkalmából*, szerk. Csicsmann László (Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, 2022), 35–54. o.
- 3 Paragi Beáta: „Hamász és iszlám ellenállás a Gázai övezetben”, *Külügyi Szemle*, 24., no. 1. (2024): 72–93.
 - 4 Paragi Beáta: „A zöld vonaltól keletre. Az izraeli szuverenitás kiterjesztése a palesztin autonómia, illetve állam rovására”, *Külügyi Szemle*, 22., no. 2. (2023): 95–116.
 - 5 Levine-Schnur, Ronit, Megiddo, Tamar és Berda, Yael: „A Theory of Annexation”, *SSRN*, <https://ssrn.com/abstract=4330338> (a letöltés ideje: 2024. december 12.).
 - 6 Paragi Beáta és Szalai Máté: „Izrael és/vagy Palesztina? I.: A kétállamos megoldás ellehetetlenülésének lokális összefüggései”, *Külügyi Szemle*, 21., no. 1. (2022): 84–111.; Szalai Máté és Paragi Beáta: „Izrael és/vagy Palesztina? II.: A kétállamos megoldás ellehetetlenülésének regionális és nemzetközi összefüggései”, *Külügyi Szemle*, 21., no. 2. (2022): 67–91.; Paragi: „A zöld vonaltól keletre”; Paragi Beáta: „Megszállás és felosztás. A kétállamos megoldás és a megszállás értelmezési nehézségei az ENSZ-ben”, *Külügyi Szemle*, 22., no. 3. (2023): 83–106.; Paragi: „Hamász és iszlám ellenállás”.
 - 7 A palesztinok által addig izraeli civilek, érdekeltségek, illetve katonai célpontok ellen elkövetett erőszakos cselekmények listáját lásd: Ministry of Foreign Affairs: „Wave of Terror 2015–2024”, *Gov.il*, <https://www.gov.il/en/pages/wave-of-terror-october-2015> (a letöltés ideje: 2024. december 2.); 2023. október 7. jelentőségét kronologikus és nemzetközi összehasonlításban lásd: Byman, Daniel, McCabe, Riley, Palmer, Alexander, Doxsee, Catrina, Hotz, Mackenzie és Duff, Delaney: „Hamas’s October 7 Attack: Visualizing the Data”, *Center for Strategic and International Studies*, <https://www.csis.org/analysis/hamass-october-7-attack-visualizing-data> (a letöltés ideje: 2024. december 2.).
 - 8 Nem elsősorban a Hamász politikai ideológiakénti, eszmekénti keretezése miatt nehéz kérdés, hogy terrorszervezetként kategorizálja-e az ember vagy sem, hanem a sajátjaival szemben alkalmazott erőszak miatt. Úgy nem különösebben nehéz politikai legitimitást szerezni, hogy az adott szervezet egyszerre tartja félelemben, rettegésben, valamint vallási és politikai dogmák nevében társadalmi kontroll alatt a közvetlen környezetét, és nyújt számára szociális ellátást, illetve a valahová tartozás érzését. *Human Rights Watch*, „Abusive System. Failures of Criminal Justice in Gaza”, <https://www.hrw.org/report/2012/10/03/abusive-system/failures-criminal-justice-gaza> (a letöltés ideje: 2012. október 3.); *Human Rights Watch*, „Two Authorities, One Way, Zero Dissent. Arbitrary Arrest and Torture under the Palestinian Authority and Hamas”, <https://www.hrw.org/report/2018/10/23/two-authorities-one-way-zero-dissent/arbitrary-arrest-and-torture-under> (2018. október 23.). A radikális iszlamista szervezetek népszerűségét a szociális ellátórendszer biztosításával magyarázó szerzők (pl. Sara Roy) éppúgy nem szentelnek különösebb figyelmet e kérdésnek, ahogy Izrael-párti elemzők sem tárgyalják, hogy az ország által elkövetett politikai erőszak vagy állami terror milyen viszonyban van adott feltételek (pl. népsűrűség, korlátozott mobilitás) mellett a Hamász és hasonló szervezetek tagjai által a közösségen, illetve a családon belül elkövetett erőszakkal.
 - 9 Az első becslések csak a Gázai övezet mentén élő közösségek tagjai közül nagyjából 1500, aztán 1400, majd 1200 áldozatról szóltak, az izraeli társadalombiztosítási intézet (*Bituach Leumi*) 2024 őszén készített összesítése szerint viszont egy év alatt 885 volt a civil halottak száma, közülük 72 külföldi állampolgár, 53 pedig (18 év alatti) gyermek; 803-an veszítettek életüket a Gázai övezet mentén, 29-en északon, 33-an az ország középső részén, további 9 fő Jeruzsálemben és környékén, 8 „Júdea és Szamáriában” (Ciszjordániában), 3 pedig Egyiptomban. A gázai palesztin mozgalmak eredetileg 217 (izraeli és külföldi állampolgárságú) civil túszt tartottak fogva, akik közül 143 tért vissza élve (92 izraeli és 24

- külföldi), 27-nek pedig a földi maradványait el tudták temetni Izraelben. A civil áldozatokra vonatkozó további adatokat lásd: „Data of the National Insurance Marking One Year of Iron Swords War”, *National Insurance*, <https://www.btl.gov.il/English%20Homepage/About/PressReleases/Pages/NtonimSHANA.aspx> (a letöltés ideje: 2024. december 12). Az IDF nyilvántartása szerint 2023. október 7. és 2024. december 21. között 818 katona halt meg a Gázai övezetben vagy az északi (libanoni) határ mentén; csak október 7-én közel 300 katonát (vagy tartalékost) öltek meg palesztinok, illetve hurcoltak el túszként a Gázai övezetbe. Az ottani, Vaskardok nevű szárazföldi hadművelet kezdetétől (2023. október 27.) 2024. december 21-ig 386 katona veszítette életét, de legalább 56-an balesetben (*friendly fire*). A részletes adatokat lásd: Ministry of Foreign Affairs: „Swords of Iron: IDF Casualties”, *Gov.il*, <https://www.gov.il/en/pages/swords-of-iron-idf-casualties#October%202023> (a letöltés ideje: 2024. december 21.); *Israel Defense Forces*, „IDF Casualties and Wounded in the War”, <https://www.idf.il/160590> (a letöltés ideje 2024. december 21.).
- 10 A tűzszüneti megállapodás aláírásakor – 2025. január közepén – még 91 izraeli túszt volt a Hamász fogságában az övezetben – hírszerzési információk szerint 57-en vélhetően életben. A kézirat lezárása egybeesett az izraeli légicsapások ismételt aktivizálódásával (2025. március 18.), s még 59 túszt volt az övezetben, akiknek csak kevesebb mint fele élhetett. Yu Young, Jin: „Fewer than Half of the 59 Hostages in Gaza Are Believed to Be Alive”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2025/03/18/world/middleeast/israel-gaza-hostages.html> (a letöltés ideje: 2025. március 18.).
 - 11 Prime Minister’s Office: „Security Cabinet Approves War Situation”, *Gov.il*, <https://www.gov.il/en/pages/spoke-war081023> (a letöltés ideje: 2023. október 8.).
 - 12 Az ENSZ Humanitárius Ügyeket Koordináló Hivatalának (UN OCHA) helyi irodája által vezetett nyilvántartást lásd: *UN OCHA*, <https://www.ochaopt.org/data/casualties> (a letöltés ideje: 2025. március 14.).
 - 13 *Oxfam International*, „Daily Death Rate in Gaza Higher than any other Major 21st Century Conflict – Oxfam”, <https://www.oxfam.org/en/press-releases/daily-death-rate-gaza-higher-any-other-major-21st-century-conflict-oxfam> (a letöltés ideje: 2024. november 21.).
 - 14 A háború és az emigráció következtében a Gázai övezet lakossága 2023. október 7. és 2024 vége között 6 százalékkal csökkent. *Palestinian Central Bureau of Statistics*, „H.E. Dr. Ola Awad, President of the Palestinian Central Bureau of Statistics (PCBS) Presents a Brief on the Status of the Palestinian People at the End of 2024”, <https://www.pcbs.gov.ps/post.aspx?lang=en&ItemID=5901> (a letöltés ideje: 2025. január 14.).
 - 15 A népirtás megelőzését célzó nemzetközi egyezmény 2(c) cikke szerint a megállapítással a népirtás elkövetésére irányuló szándék is kifejezhető. A pusztítás mértékéről lásd az ENSZ Humanitárius Ügyeket Koordináló Hivatala palesztin irodájának becslését: *OCHA*, „Occupied Palestinian Territory”, <https://www.ochaopt.org/> (a letöltés ideje: 2024. október 15.), valamint az Eyal Weizman vezette, a nemzeti és a nemzetközi bíróságok számára (egyebek mellett) a palesztin területek és lakosság feletti izraeli kontroll infrastruktúráját évtizedek óta dokumentáló és azokról szakértői anyagokat készítő Forensic Architecture kutatóintézet közel 900 oldalas beszámolóját: *Forensic Architecture*, „A Spatial Analysis of the Israeli Military’s Conduct in Gaza since October 2023”, https://content.forensic-architecture.org/wp-content/uploads/2024/10/FA_A-Spatial-Analysis-of-the-Israeli-militarys-conduct-in-Gaza-since-October-2023.pdf (a letöltés ideje: 2024. október 15.), illetve annak a vizualizációját a következő platformokon: *Forensic Architecture*, „A Cartography of Genocide”, <https://forensic-architecture.org/investigation/a-cartography-of-genocide> (a letöltés ideje: 2025. március 14.) és *Forensic Architecture*, „A Cartography of Genocide – Gaza”, <https://gaza.forensic-architecture.org/database> (a letöltés ideje: 2025. március

- 14.). A népirtás büntettének megelőzése és megbüntetése kapcsán a hivatalos magyar fordítást lásd: *Wolters Kluwer*, „1955. évi törvényerejű rendelet a népirtás büntettének megelőzése és megbüntetése tárgyában 1948. évi december 9. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről”, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=95500016.tvr> (a letöltés ideje: 2025. március 18.).
- 16 Médecins Sans Frontières, „Gaza: Life in a Death Trap”, https://alnap.cdn.ngo/media/documents/gaza_life-in-a-death-trap_144dpi_75_.pdf (a letöltés ideje: 2025. január 2.); *Forensic Architecture*, „A Spatial Analysis”, 337–504. o. (5. Destruction of Medical Infrastructure).
- 17 „The breadth of government figures whose statements directly speak to the cutting of essential needs, including humanitarian aid, food, water, electricity, and fuel suggests that the disruption of aid and essential services was a governmental and military policy.” *Forensic Architecture*, „A Spatial Analysis”, 822. o.; *Human Rights Watch*, „Israel: Starvation Used as Weapon of War in Gaza”, <https://www.hrw.org/news/2023/12/18/israel-starvation-used-weapon-war-gaza> (a letöltés ideje: 2023. december 18.); *B’tselem*, „Manufacturing Famine: Israel Is Committing the War Crime of Starvation in the Gaza Strip”, https://www.btselem.org/publications/202404_manufacturing_famine (a letöltés ideje: 2024. április 30.); *UN OHCHR*, „A/79/363: Report of the Special Committee to Investigate Israeli Practices Affecting the Human Rights of the Palestinian People and other Arabs of the Occupied Territories”, <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/a79363-report-special-committee-investigate-israeli-practices-affecting> (a letöltés ideje: 2024. szeptember 20.).
- 18 A napi minimum 350 kamion lenne. A *Financial Times* összesítése szerint „... only 704 truckloads of humanitarian aid entered the strip between October 1 and October 22, according to the UN, a sharp decline from the rate of entries the previous month. Three thousand truckloads entered the strip in September. The aid arrivals represent a fraction of the quantities demanded by the US, which said in its warning letter that a minimum of 350 truckloads should enter Gaza each day. A total of 246 truckloads entered the strip in the week before the letter, UN data showed, and 232 the following week.” *Financial Times*, „Gaza Aid Falls to Lowest Level since Start of War despite US Warning to Israel”, <https://www.ft.com/content/99488ed6-e3e3-4d07-9316-e236b3640ddc> (a letöltés ideje: 2024. december 21.).
- 19 *The Times of Israel*, „Text of the Hostage-Ceasefire Agreement Reached between Israel and Hamas”, <https://www.timesofisrael.com/full-text-of-the-hostage-ceasefire-agreement-reached-between-israel-and-hamas/> (a letöltés ideje: 2025. január 16.).
- 20 *UN OCHA*, „Lebanon: at a Glance. Escalation of Hostilities in Lebanon”, <https://www.unocha.org/publications/report/lebanon/lebanon-glance-escalation-hostilities-lebanon-09-january-2025-enar> (a letöltés ideje: 2025. március 14.).
- 21 Choukeir, Jana: „Which Hezbollah and Hamas Leaders Have Been Assassinated?”, *Reuters*, <https://www.reuters.com/world/middle-east/which-hezbollah-hamas-leaders-have-been-assassinated-2024-09-18/> (a letöltés ideje: 2024. október 17.).
- 22 Amely tapasztalatok szerint a fennálló (nyugati dominanciára épülő) világrendre veszélyt jelentő tényezők egyben etnikai és faji alapon is meghatározhatóak. Arról, hogy a nemzetközi kapcsolatok diszciplinája (a nemzetközi tanulmányok, *security studies*, *(counter-)terrorism studies*, sőt ezek kritikai ágai) eurocentrikus, államközpontú felfogásából adódóan rasszizsának tekinthetők-e, lásd például: *Security Studies*, „Special Issue on Race and Security”, 32., no. 4–5. (2023); *Security Dialogue*, Forum on Race and Racism in Critical Security Studies”, 52., no. 1. (2021).
- 23 Prasad, Amit: *Science Studies Meets Colonialism* (London: Polity Press, 2022); Smith, Linda Tuhiwai: *Decolonizing Methodologies: Research and Indigenous People* (London: Bloomsbury, 1999).

- 24 Sorek, Tamir és Ghanim, Honaida: „Carving out a New Intellectual Space?“, *Palestine/Israel Review*, 1., no. 1. (2024): 1–20. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.5325/pir.1.1.0001>.
- 25 Uo. 3–6. o.
- 26 „These phrases may seem unavoidable, but they inherently are avoidist. They do not put the blame on the one that must be blamed; rather, they pacify, neutralize the situation, which automatically places the practitioners of these phrases on the side of colonialism even though they try to cut a fine figure by showing that they side with resistance.” Madiou, Mohamed Salah Eddine: „The Death of Postcolonialism: The Founder’s Foreword”, *Janus Unbound: Journal of Critical Studies*, 1., no. 1. (2021): 1–12.
- 27 Wolfe, Patrick, „Settler Colonialism and the Elimination of the Native”, *Journal of Genocide Research*, 8., no. 4. (2006): 387–409.; Salamanca, Omar Jabary, Qato, Mezna, Rabie, Kareem és Samour, Sobhi: „Past Is Present: Settler Colonialism in Palestine”, *Settler Colonial Studies*, 2., no. 1. (2012): 1–8.; Lloyd, David: „Settler Colonialism and the State of Exception: The Example of Palestine/Israel”, *Settler Colonial Studies*, 2., no. 1. (2012): 59–80.; Jamal, Amal: „Neo-Zionism and Palestine: The Unveiling of Settler-Colonial Practices in Mainstream Zionism”, *Journal of Holy Land and Palestine Studies*, 16., no. 1. (2017): 47–78.; Lentin, Ronit: *Traces of Racial Exception: Racializing Israeli Settler Colonialism* (London: Bloomsbury, 2018); Awad, Hani: „Israeli Colonial Governance vs. Palestinian Resistance: An Institutional Genealogy”, *Middle East Critique*, 32., no. 3 (2023): 401–428.
- 28 Dana, Tariq és Jarbawi, Ali: „Whose Autonomy? Conceptualising ‘Colonial Extraterritorial Autonomy’ in the Occupied Palestinian Territories”, *Politics*, 43., no. 1. (2023): 106–121.
- 29 A palesztin emlékezetpolitikában a *nakba* eredetileg az ENSZ Közgyűlése 181. számú, ún. felosztási határozata (1947. november 29.), az izraeli államalapítás (1948. május 15.), illetve az első arab–izraeli háború (1948. május – 1949. január) következményeit jelöli, vagyis mintegy 400 palesztin település elnéptelenedését, 750–800 ezer palesztin otthonából történt elűzését, illetve a palesztin menekültprobléma keletkezését. Magyarul lásd erről: Rostoványi Zsolt: *Együttélésre ítélve* (Budapest, Corvina, 2005). A *nakba* értelmezése kapcsán az utóbbi években egyre gyakrabban esik szó annak a folyamatos fennállásáról (*ongoing nakba*), mivel az izraeli politika, illetve közbeszéd mind nyíltabban hangoztatja a palesztinok elűzését (*displacement*), másrészt felmerült annak az apartheidhoz és a genocídiumhoz hasonló, önálló jogi kategóriakénti definiálásának az igénye is. Lásd: Najjar, Farah: „‘The Continuous Nakba’: Palestinians Decry Perpetual Suffering”, *Al Jazeera*, <https://www.aljazeera.com/news/2023/5/15/the-continuous-nakba-palestinians-and-perpetual-suffering> (a letöltés ideje: 2023. május 15.); Eghbaria, Rabea: „Toward Nakba as a Legal Concept”, *Columbia Law Review*, 124., no. 4. (2024): 887–992. A cikk közlésének anomáliái kapcsán lásd: Lennard, Natasha és Thakker, Prem: „Columbia Law Review Refused to Take down Article on Palestine, so Its Board of Directors Nuked the Whole Website”, *The Intercept*, <https://theintercept.com/2024/06/03/columbia-law-review-palestine-board-website/> (a letöltés ideje: 2024. június 3.); Sipos Balázs: „A Nakba mint jogi fogalom”, *Mérce*, 2024. november 1., <https://merce.hu/2024/11/01/a-nakba-mint-jogi-fogalom/>.
- 30 A megsemmisítés (*elimination*) és a telepes gyarmatosítás (*settler colonialism*) kapcsolatról lásd: Ajl, Max: „Logics of Elimination and Settler Colonialism: Decolonization or National Liberation?“, *Middle East Critique*, 32., no. 2. (2023): 259–283.
- 31 Egyes nézetek szerint okosabb az „apartheid” kifejezést Izrael kapcsán jelzőként vagy hasonlatként használni („to use ‘apartheid’ as an adjective or descriptor [as in ‘apartheid-like’]”), mint főnévként, azaz az országról azt egy az egyben kijelenteni. Dubow, Saul: „Apartheid

- in South Africa and Israel/Palestine: A Case of Convergent Evolution?”, *Palestine/Israel Review*, 1., no. 2. (2024): 257–288.
- 32 Sabbagh-Khoury, Arej: „Tracing Settler Colonialism: A Genealogy of a Paradigm in the Sociology of Knowledge Production in Israel”, *Politics & Society*, 50., no. 1. (2022): 44–83; Clyne, Eyal és David, Assaf: „Is the Israeli Discipline of »Middle East and Islam Studies« Decolonizing?”, *Palestine/Israel Review*, 1., no. 1. (2024): 205–218. Az utóbbi tanulmány szerzői az izraeli Közel-Kelet-tanulmányokkal szemben jóval kritikusabbak, mivel azok, ha vizsgálják is a palesztinkérdést, azt lényegében a palesztin/arab kollégák bevonása, illetve Izrael állam szerepének a szelektív kritikája mellett teszi. Annak kapcsán, hogy az izraeli felsőoktatási, kutatói szférán belül mennyire kisebbségben vannak, illetve a nézeteikért marginalizálják az Izrael közel-keleti gyökereit – és azoknak a cionizmus szellemében történő elnyomását – kutatók, valamint hogy a cionizmusnak az intézményi struktúrákban való térnyerése hogyan akadályozza a felsőoktatáson belül a közel-keleti (arab zsidó) származású és a palesztin kutatók közötti szolidaritást, lásd: Abu-Rabia-Queder, Sarab: „Epistemology of Surveillance: Revealing Unmarked Forms of Discipline and Punishment in Israeli Academia”, *The British Journal of Sociology*, 73., no. 10. (2022): 387–401.; Wind, Maya: *Towers of Ivory and Steel. How Israeli Universities Deny Palestinian Freedom* (London: Verso, 2024).
 - 33 Ezt jól érzékeltetik a német diplomata, Sven Kühn von Burgsdorff szavai – aki a mandátuma leteltével, 2023 nyarán távozott az EU palesztinai képviselőének éléről –, amely szerint a területek státuszáról szóló, az apartheidot is körüljáró vitát nem szabad elnyomni. Magid, Jacob: „Departing EU Envoy: I Won’t Accuse Israel of Apartheid, but It’s Worthy of Discussion”, *The Times of Israel*, <https://www.timesofisrael.com/departing-eu-envoy-i-wont-accuse-israel-of-apartheid-but-its-worthy-of-discussion/> (a letöltés ideje: 2023. szeptember 18.).
 - 34 Annak kapcsán, hogy Izraellel szemben tudományos kritikát megfogalmazni miért és mennyiben nehéz, lásd: Landy, David, Lentin, Ronit és McCarthy, Conor: *Enforcing Silence. Academic Freedom, Palestine and the Criticism of Israel* (New York, NY: Bloomsbury, 2020).
 - 35 A BDS 2012-ben azzal a céllal alakult, hogy a dél-afrikai példához hasonlóan kulturális, tudományos, üzleti tekintetben minél inkább elszigetelje azokat az izraeli aktorokat (szervezeteket), amelyek a megszállásban részt vesznek, abból profitálnak. Bár a célpontjai hivatalosan nem egyének, hanem szervezetek, a BDS-szimpatizáns közvélemény, adott esetben a különféle rendezvények politikailag tudatosabb szponzorai nagy nyomást helyeztek a nyugati egyetemek vezetésére, hogy az izraeli partnerintézményeikkel való mindenféle szakmai együttműködést függeszsenek fel. A Közel-Kelettel foglalkozó amerikai tudományos élet annyira polarizált, hogy a két tudományos tömörülés egyike (*Association for the Study of the Middle East and Africa*, ASMEA) nyíltan felvállalta Izraelnek mint témának és mint potenciális partnernek a bojkottját, míg a másik (*Middle East Studies Association*, MESA) nem.
 - 36 Annak kapcsán, hogy Izraellel szemben tudományos kritikát megfogalmazni miért és mennyiben nehéz, lásd: Ross, Robert: „Introduction to Special Issue on Spaces of Palestine Solidarity”, *Human Geography*, 14., no. 3. (2021): 317–321. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1177/19427786211051781>.
 - 37 Tatour, Lana: „Censoring Palestine: Human Rights, Academic Freedom and the IHRA”, *Australian Journal of Human Rights*, 30., no. 1. (2024): 1–9. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1080/1323238X.2024.2385504>; *Middle East Critique*, 33., no. 3. (2024). Elektronikusan elérhető: <https://www.tandfonline.com/toc/ccri20/33/3>.

- 38 Hassan, Zaha és Hellyer, H. A., szerk.: *Suppressing Dissent: Shrinking Civic Space, Transnational Repression and Palestine-Israel* (London: OneWorld Academic, 2024). Elektronikusan elérhető: <https://openresearchlibrary.org/viewer/0d3fc487-dfea-43e5-9927-4d36f-17254de>.
- 39 Ilyen például a *Visualizing Palestine* nevű projekt (<https://visualizingpalestine.org/>). Olson, Jason, Zaga, Moran és Benger, David: „From Arab-Israeli Conflict to Arab-Israeli Integration: a New Curriculum for Understanding Contemporary Middle East”, *The Journal of the Middle East and Africa*, 15., no. 4. (2024): 343–369.
- 40 Teti, Andrea: „Israel, Gaza and the Politics of Palliative Peace: Colonialism, (De)Mobilization and Why the Two-State Solution Is Made to Fail”, *Mediterranean Politics*, <https://doi.org/10.1080/13629395.2024.2367331> (a letöltés ideje: 2025. március 14.), 1–10. o.
- 41 „The current war is an expression of the clash between (deeply asymmetric) Israeli and Palestinian colonial and counter-colonial forces.” Yiftachel, Oren: „Colonial – and Counter-Colonial: The Israel/Gaza War through Multiple Critical Perspectives”, *Palestine/Israel Review*, 1., no. 1. (2024): 228–236.
- 42 Bergman, Ronen és Goldman, Adam: „Israel Knew Hamas’s Attack Plan More than a Year Ago”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2023/11/30/world/middleeast/israel-hamas-attack-intelligence.html> (a letöltés ideje: 2025. március 14.).
- 43 Teti: „Israel, Gaza and the Politics of Palliative Peace”. A kérdés nyilván komplex; elég, ha a német városoknak és Japánnak a szövetségesek általi bombázására, illetve a két társadalom tapra állására és a gazdaságuknak világháborút követő megerősödésére gondolunk.
- 44 Abraham, Yuval: „‘A Mass Assassination Factory’: Inside Israel’s Calculated Bombing of Gaza”, *+972 Magazine*, <https://www.972mag.com/mass-assassination-factory-israel-calculated-bombing-gaza/> (a letöltés ideje: 2023. október 30.); Abraham, Yuval: „‘Lavender’: The AI Machine Directing Israel’s Bombing Spree in Gaza”, *+972 Magazine*, <https://www.972mag.com/lavender-ai-israeli-army-gaza/> (a letöltés ideje: 2024. április 3.); Goodriend, Sofia: „Why Human Agency Is Still Central to Israel’s AI-Powered Warfare”, *+972 Magazine*, <https://www.972mag.com/israel-gaza-lavender-ai-human-agency/> (a letöltés ideje: 2024. április 25.). Az AI-nek a hadviselésben történő használatának kezdeteit ismertető katonatiszt álnéven megjelent munkája: Brigadier General Y. S. (Sariel, Yossi): *The Human-Machine Team: How to Create Synergy between Human & Artificial Intelligence That Will Revolutionize Our World*. (saját kiadás, 2021).
- 45 Abraham: „‘Lavender’”.
- 46 Abraham: „‘Lavender’”.
- 47 Abraham: „‘Lavender’”; Kingsley, Patrick: „Israel Loosened Its Rules to Bomb Hamas Fighters, Killing Many More Civilians”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2024/12/26/world/middleeast/israel-hamas-gaza-bombing.html> (a letöltés ideje: 2024. december 26.).
- 48 Cohen, Samy: „The Counterproductive Virtuosity of Targeted Killings” in *Israel’s Asymmetric Wars* (London: Palgrave MacMillan, 2010), 109–125. o.; Byman, Daniel: „Targeted Killings: Kill or to Be Killed” in *A High Price: The Triumphs and Failures of Israeli Counterterrorism* (Oxford: Oxford University Press, 2011).
- 49 Wind, Maya: *Towers of Ivory and Steel*.
- 50 Loewenstein, Antony: *The Palestine Laboratory: How Israel Exports the Technology of Occupation around the World* (London: Verso, 2023), 97–118. o.
- 51 A történekről részletes áttekintést ad: *Forensic Architecture*, „A Spatial Analysis”. A vázlatos kronológiát lásd: Hamza, Assiya: „One Year of War in Gaza: The Key Dates in the Israel–

- Hamas Conflict”, *France 24*, <https://www.france24.com/en/middle-east/20241006-one-year-of-war-in-gaza-the-key-dates-in-the-israel-hamas-conflict> (a letöltés ideje: 2024. október 6.); Butler, Alexander és Watling, Tom: „A Year of War in Gaza: A Timeline of Key Moments as Ceasefire Deal Agreed”, *The Independent*, <https://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/gaza-ceasefire-israel-hamas-war-trump-timeline-b2682073.html> (a letöltés ideje: 2025. január 18.).
- 52 *Forensic Architecture*, „A Spatial Analysis”, 35. o.
- 53 Ez nem kizárólag a segélyszállítmányoknak az övezetbe való bejutásának az időről időre történő korlátozását jelentette, hanem az ellátási lánc infrastruktúrájának (teherautókkal járható utak, raktárak stb.) a tönkretételét is. *Forensic Architecture*, „A Spatial Analysis”.
- 54 McKernan, Bethan és Christou, William: „Palestinians Will Not Be Allowed to Return to Homes in Northern Gaza, Says IDF”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2024/nov/06/palestinians-will-not-be-allowed-to-return-to-homes-in-northern-gaza-says-idf> (a letöltés ideje: 2024. november 6.); Cordall, Simon S.: „Israel's New Tactics in North Gaza Stoke Fears of Ethnic Cleansing Campaign”, *Al Jazeera*, <https://www.aljazeera.com/news/2024/11/8/what-is-the-israeli-army-doing-in-gazas-north> (a letöltés ideje: 2024. november 8.); *Human Rights Watch*, „Hopeless, Starving, and Besieged. Israel's Forced Displacement of Palestinians in Gaza”, <https://www.hrw.org/report/2024/11/14/hopeless-starving-and-besieged/israels-forced-displacement-palestinians-gaza> (a letöltés ideje: 2024. november 14.).
- 55 Frankel, Julia: „Netanyahu Mulls Plan to Empty Northern Gaza of Civilians and Cut off Aid to Those Left inside”, *The Associated Press*, <https://apnews.com/article/hamas-israel-generals-plan-eiland-gaza-219d7eb9a3050e281ccc032d5a56263c> (a letöltés ideje: 2024. október 14.); Rapaport, Nadav: „What Is Israel's 'Generals' Plan' and What Does It Mean for the War on Gaza?”, *Middle East Eye*, <https://www.middleeasteye.net/explainers/israel-gaza-palestine-what-generals-plan> (a letöltés ideje: 2024. október 15.); McKernan, Bethan: „'Israel Is Trying to Erase Our Presence': Palestinians Say 'generals' Plan' to Clear North Gaza Is under Way”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2024/oct/26/israel-generals-plan-clear-north-gaza-palestinians> (a letöltés ideje: 2024. október 26.). Izraeli (zsídó) telepések 1967-től (1970-től) 2005 nyaráig éltek a Gázai övezetben, amikor az Ariel Sharon vezette kormány egyoldalúan felszámolta az izraeli katonai és civil jelenlétet (21 telepet). A zsidó telepéseknek a Gázai övezetbe való visszatérése 2023 őszétől nyíltan a jobboldali közbeszéd része lett, s a radikális telepesszorgalmak (pl. Nachala) számtalan fórumon (konferencián, Facebook-csoportokban, titkos és nyilvános rendezvényeken, munkacsoportokban, fesztiválon) ötleteltek a terv végrehajtásáról, számos esetben izraeli miniszterek és parlamenti képviselők részvételével. Ziv, Oren: „'Copy-Paste the West Bank to Gaza': Hundreds Join Gaza Resettlement Event”, *+972 Magazine*, <https://www.972mag.com/gaza-israeli-resettlement-event-sukkot/> (a letöltés ideje: 2024. október 22.); Landau, Idan: „Exterminate, Expel, Resettle: Israel's Endgame in Northern Gaza”, *+972 Magazine*, <https://www.972mag.com/extermine-expel-resettle-israel-northern-gaza/> (a letöltés ideje: 2024. november 1.).
- 56 Ha nem távoznak a kiadott evakuációs rendelet alapján, a *military closure* elrendelése esetén a civilek is legitim katonai célpontokká válnak. Ahogy 2024 szeptemberében egy, a *Haaretz*nek adott interjúban az ötletházdának tartott nyugalmazott tábornok fogalmazott: „...it's permissible and even recommended to starve an enemy to death, provided you've allowed the civilians corridors of exits beforehand. And that is exactly what I am proposing.” Hecht, Ravit: „Retired Israeli General Giora Eiland Called for Starving Gaza. Does He Regret

- It?", *The Haaretz*, <https://www.haaretz.com/israel-news/2024-09-27/ty-article-magazine/highlight/retired-israeli-general-giora-eiland-called-for-starving-gaza-does-he-regret-it/00000192-33f5-dc91-a1df-bffff4930000> (a letöltés ideje: 2024. szeptember 27.).
- 57 Magid, Jacob: „US Official: Netanyahu Demurred when Blinken Asked Him to Publicly Reject ‘General’s Plan’”, *The Times of Israel*, https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/us-official-netanyahu-demurred-when-blinken-asked-him-to-publicly-reject-generals-plan/ (a letöltés ideje: 2024. október 23.).
- 58 *Forensic Architecture*, „A Spatial Analysis”, 35. o.. Dremly, Ahmed és Alsammak, Ahmed: „What’s Left?» Trauma and Terror in the North of Gaza”, *The Intercept*, <https://theintercept.com/2024/12/11/north-gaza-israel-generals-plan-survivors/> (a letöltés ideje: 2024. december 11.).
- 59 Anderson, Lisa: „The Promise of the Egyptian Plan for Gaza. How Cairo Can Make Peace – and Once Again Lead the Arab World”. *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/egypt/promise-egyptian-plan-gaza> (a letöltés ideje: 2025. március 18.).
- 60 Adamkar, Yaki: „שרי-עוצמה יהודית התפטרו מהממשלה ויצאו מהקואליציה” [Az Otzma Jehudit miniszterei lemondtak, és kiléptek a koalícióból], *Walla News Site*, <https://news.walla.co.il/item/3720382> (a letöltés ideje: 2025. január 19.).
- 61 Paragi: „A zöld vonaltól keletre”. A fejlemények, illetve a 2025. márciusi állapotok kapcsán lásd: OHCHR, „Israeli Settlements in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem, and in the Occupied Syrian Golan – Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Advance Edited Version”, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/sessions-regular/session58/advance-version/a-hrc-58-73-aev-1.pdf>, (a letöltés ideje: 2025. március 18.).
- 62 A védelmi minisztériumban két miniszteri poszt volt az év eleji kormányalakítást követően és 2023 októberét megelőzően. Az elsődleges szerep azonban 2022 decemberétől – a hadiállapot kihirdetését követően megalakult háborús kabinetben is – Joav Gallanté volt, akit a felmentését követően, 2024 novemberében Iszrael Katz váltott. A Gallant és Szmotrics (az „additional minister”) közötti hatásmegosztást lásd: *The Association for Civil Rights in Israel*, „One Year of War. The Collapse of Human and Civil Rights Protections in Israel and the West Bank”, <https://www.english.acri.org.il/post/one-year-of-war-the-collapse-of-human-and-civil-rights-protections-in-israel-and-the-west-bank> (a letöltés ideje: 2025. március 16.), 5–15. o.; *Yesh Din*, „The Silent Overhaul: Changing the Nature of Israeli Control in the West Bank. Analysis of the Israel’s 37th Government’s Annexation Policy and Its Ramifications”, <https://www.yesh-din.org/en/the-quiet-overhaul-changing-the-nature-of-israeli-control-in-the-west-bank-analysis-of-israels-37th-governments-annexation-policy-and-its-ramifications/> (a letöltés ideje: 2025. március 16.).
- 63 Paragi: „A zöld vonaltól keletre”, 107. o.; *The Association for Civil Rights in Israel*, „One Year of War”, 5–7. o.; OHCHR, „Israeli Settlements”, 2–4. o.
- 64 *The Association for Civil Rights in Israel*, „One Year of War”, 21. o.
- 65 *Yesh Din*, „The Silent Overhaul”, 21–22. és 52. o.
- 66 *The Association for Civil Rights in Israel*, „One Year of War”.
- 67 Herrold, Cathrine E.: „Curating Sovereignty in Palestine: Voluntary Grassroots Organizations and Civil Society in the West Bank and East Jerusalem”, *Middle East Law and Governance*, 14., no. 3. (2022): 414–441.; Gazit, Nir és Grassiani, Erella: „Securitized Volunteerism and Neo-nationalism in Israel’s Rural Periphery”, *Current Sociology*, 71., no. 2. (2022): 299–321.; Wolfowicz, Michael és Salama, Esther: „Returning to the Wild West: Jewish Violence, Social Reaction, Self-Help and Social Control”, *International Annals of Criminology*, 62., no. 1. (2024): 284–316.

- 68 *Yesh Din*, „The Silent Overhaul”, 29–51. o.; *OHCHR*, „Israeli Settlements”, 5–7. o.
- 69 Uo., 29–34. o.
- 70 *Yesh Din*, „The Silent Overhaul”, 36. o. A kisajátított területek további funkciója: nemzeti parkok, turisztikai létesítmények, útépités, biztonsági cél, illetve a telepek és az *outposts* bővítése. Lásd még: *OHCHR*, „Israeli Settlements”, 15–16. o
- 71 Az e bekezdésben felsorolt adatokat idézi: *Yesh Din*, „The Silent Overhaul”, 48–50. o. A radikális telepések által alkalmazott erőszak kapcsán lásd még: *OHCHR*, „Israeli Settlements”, 10–15. o.
- 72 *The Times of Israel*, „West Bank Terror Crackdown Sees Largest Displacement of Palestinians since 1967”, <https://www.timesofisrael.com/west-bank-terror-crackdown-sees-largest-displacement-of-palestinians-since-1967/> (a letöltés ideje: 2025. február 19.); Fabian, Emanuel: „IDF Deploys Tanks in West Bank for First Time since 2002, Sending 3 to Jenin as It Expands Op”, *The Times of Israel*, <https://www.timesofisrael.com/idf-deploys-3-tanks-to-jenin-for-1st-time-since-2002-as-it-expands-west-bank-op/> (a letöltés ideje: 2025. február 23.).
- 73 *Ir Amim*, „Explainer: What Are the Temple Movements and Why Should We Be Worried?”, <https://www.ir-amim.org.il/en/node/2113> (a letöltés ideje: 2025. január 6.). Az aktualitásokat lásd: *OHCHR*, „Israeli Settlements”, 8–9. o.
- 74 Uo.
- 75 Levine-Schnur, Megiddo és Berda: „A Theory of Annexation”.
- 76 Weizman, Elian: „The Anticolonial Settler: Reflections on Citizenship, Violence and Decolonisation”, *Citizenship Studies*, 28., no. 3. (2022): 263–281. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1080/13621025.2022.2086298>.
- 77 Stein, Rebecca: *Screen Shots. State Violence on Camera in Israel and Palestine* (Redwood, CA: Stanford University Press, 2021).
- 78 Hogy az izraeli felsőoktatás hogyan és milyen vonatkozásban fonódott össze az állam megalapítása óta az izraeli biztonsági érdekekkel a palesztin politikai közösség rovására, annak kapcsán lásd: Wind: *Towers of Ivory and Steel*. Wind három diszciplínát vizsgált közelebbről (a régészetet, a jogtudományt és a Közel-Kelet-tanulmányokat) annak illusztrálására (21–56. o.), hogy a tudományos megismerés mennyiben alárendelt a hatalmi-politikai céloknak. A Héber Egyetem közösségének a reakcióját lásd: Werner, Preston J.: „On Barak Medina’s Review of Maya Wind’s Towers of Ivory and Steel”, *Law Lectures Blog Post*, <https://www.hujilawblog.com/single-post/on-barak-medina-s-review-of-maya-wind-s-towers-of-ivory-and-steel> (a letöltés ideje: 2024. július 1.).
- 79 Az izraeli–palesztin kérdésben aktív nemzetközi és helyi civil szervezetek összetétele és munkája végtelenül változatos, a bemutatásuk önálló tanulmányt igényelne. A skála az emberi jogokért és a demokratikus értékekért fellépő izraeli szervezetektől (B’selem, Shalom Ahsav, Breaking the Silence, ARCI stb.) az Izrael által terrorizstának tekintett palesztin jogvédő NGO-kon (pl. Al Haq stb.) és az előbbieket delegitimációjában érdekelt, izraeli kormányzati hátszelet élvező *NGO Monitoron* keresztül a palesztin BDS mozgalomig terjed. Az utóbbinak a célja azon nyugati szervezetek megszólítása – a versenyszférától a helyi önkormányzatokon át a felsőoktatásig –, amelyeknek az izraeli partnerei a palesztin nép elnyomásában, a megszállás fenntartásában vesznek részt, illetve abból profitálnak.
- 80 Klein, Naomi: „How Israel Has Made Trauma a Weapon of War”, *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/us-news/ng-interactive/2024/oct/05/israel-gaza-october-7-memorials> (a letöltés ideje: 2024. október 5.).
- 81 A tanulmány e része majdnem változatlan formában megjelent: Paragi Beáta: „Az UNRWA működését korlátozó izraeli törvények”, *Geo-Polemic*, <https://geopolemic.substack.com/p/the-israeli-laws-targeting-unrwa> (a letöltés ideje: 2024. november 27.).

- 82 Brynen, Rex és El-Rifai, Rula: *Palestinian Refugees. Challenges of Repatriation and Development* (London: Bloomsbury, 2007); *United Nations Relief and Works Agency*, „Who We Are”, <https://www.unrwa.org/who-we-are> (a letöltés ideje: 2025. január 10.).
- 83 *Palestinian Refugee ResearchNet*, „Palestinian Refugees: An Overview”, <https://prn.mcgill.ca/background/index.htm> (a letöltés ideje: 2025. január 4.); *United Nations Relief and Works Agency*, „Where We Work”, <https://www.unrwa.org/where-we-work> (a letöltés ideje: 2025. január 10.).
- 84 Hammour, Shahd: „A Forgotten Detail: The Right of Return Was a Condition of the Establishment of the State of Israel”, *OpinioJuris*, <https://opiniojuris.org/2024/03/11/a-forgotten-detail-the-right-of-return-was-a-condition-of-the-establishment-of-the-state-of-israel/> (a letöltés ideje: 2024. március 11.). A menekültek (visszatérési jogának) képviselője a PFSZ és az UNRWA közötti versengéssel járt, amelyből sajátos módon végül az utóbbi került ki győztesen. Az előzményeket lásd: Irfan, Anne: „Palestine at the UN: The PLO and UNRWA in the 1970s”, *Journal of Palestine Studies*, 49., no. 2. (2020): 26–47.
- 85 Berg, Kjersti G., Jensehaugen, Jørgen és Tiltne, Åge A.: „UNRWA, Funding Crisis and the Way forward”, *Chr. Michelsen Institute*, <https://www.cmi.no/publications/8574-unrwa-funding-crisis-and-the-way-forward> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 86 Sipos, „A Nakba mint jogi fogalom”.
- 87 Roy, Sara: *Hamas and Civil Society in Gaza: Engaging the Islamist Social Sector* (Princeton, NY: Princeton University Press, 2012).
- 88 *Human Rights Watch*, „Abusive System”; *Human Rights Watch*, „Two Authorities, One Way, Zero Dissent”.
- 89 Bisharat, Ghoussein: „The Not-so-Secret History”; Adler, Jonathan: „Israel’s Paradoxical Crusade against UNRWA”, *+972 Magazine*, <https://www.972mag.com/unrwa-polio-gaza-israel-knesset/> (a letöltés ideje: 2024. október 10.).
- 90 *United Nations Relied and Works Agency*, „Claims versus Facts”, <https://www.unrwa.org/unrwa-claims-versus-facts-february-2024> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 91 Colonna, Catherine, „UNRWA Preliminary Response – Final Report of the Independent Review of Mechanisms and Procedures to Ensure Adherence by UNRWA to the Humanitarian Principle of Neutrality, 20 April 2024”, *United Nations Relied and Works Agency*, https://www.unrwa.org/resources/reports/unrwa-preliminary-response-final-report-independent-review-mechanisms-and?__cf_chl_tk=SWtqjseYa_U3Gui3FODw_FKBA1WjdHdQ_P.z.j4kQq4-1732009562-1.0.1.1-4HkQsjYUBcfUqmvNhhFB86T8BvMB.v2xsAmUU_dAKVE (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 92 Sullivan, Gavin: *The Law of the List. UN Counterterrorism Sanctions and the Politics of Global Security Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2020).
- 93 Blackman, Alexandra és Clark, Richard: „UNRWA Fears Are a Normal Trade-off in International Aid. Funding Must Resume Now”, *The New Humanitarian*, <https://www.thenew-humanitarian.org/opinion/2024/02/14/unrwa-fears-normal-international-aid-funding-must-resume-now> (a letöltés ideje: 2024. február 14.).
- 94 Paragi Beáta: *Screening by International Aid Organizations Operating in the Global South. Mitigating Risks of Generosity* (London: Palgrave Macmillan, 2024).
- 95 Paragi Beáta: „Israeli Cross-Border Assistance to Syrians: Creating Bonds by Giving?”, *Mediterranean Politics*, 28., no. 2. (2021): 250–277.
- 96 Boxerman, Aaron és Bigg, Matthew Mpoke: „Israel’s Parliament Passes Bills Banning Agency That Aids Palestinians”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2024/10/28/world/middleeast/israel-unrwa-ban-gaza.html> (a letöltés ideje: 2024. október 28.).

- 97 Sparks, Riley, Harb, Hajar és Hamid, Omar Nabil Abdel: „Gaza in-Depth: Why Israel Wants to End UNRWA and What Its Closure Would Mean”, *The New Humanitarian*, <https://www.thenewhumanitarian.org/analysis/2024/03/06/gaza-depth-why-israel-wants-end-unrwa-and-what-its-closure-would-mean> (a letöltés ideje: 2024. március 24.); *United Nations Relief and Works Agency*, „Gaza Supplies and Dispatch Tracking”. <https://www.unrwa.org/what-we-do/gaza-supplies-and-dispatch-tracking> (a letöltés ideje: 2025. március 17.). Az ábra még a 2025. január 14-i, az UNRWA működését felfüggesztő törvények hatályba lépése előtti állapotot mutatja.
- 98 <https://unsco.unmissions.org/>; lásd még: *United Nations Palestine*, „The United Nations in Palestine”, <https://palestine.un.org/en/about/about-the-un> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 99 Boxerman, Aaron és Bigg, Matthew Mpoke: „Israel’s Parliament Passes Bills”.
- 100 Murad, Nora L.: „Donor Complicity in Israel’s Violations of Palestinian Rights”, *Al Shabaka Policy Brief*, <https://al-shabaka.org/briefs/donor-complicity-in-israels-violations-of-palestinian-rights/> (a letöltés ideje: 2014. október 14.); Tartir, Alaa: „International Aid to Palestine: Time to Change Course”, *Middle East Eye*, <https://www.middleeasteye.net/opinion/international-aid-palestine-time-change-course> (a letöltés ideje: 2017. december 17.); Tartir, Alaa és Seidel, Timothy: *Palestine and Rule of Power: Local Dissent vs. International Governance* (London: Palgrave Macmillan, 2019).
- 101 Erre példa a Hamász elleni háború során elkövetett jogsértéseket kategorizáló gyűjtemény is: Mordechai, Lee: Bearing Witness to the Israel–Gaza War”, *Witnessing the Gaza War*, <https://witnessing-the-gaza-war.com/wp-content/uploads/2024/12/Bearing-witness-to-the-Israel-Gaza-War-v6.5.5-5.12.24.pdf> (a letöltés ideje: 2024. december 5.); *Forensic Architecture*, „A Spatial Analysis”; a hozzá tartozó adatbázis: *Forensic Architecture*, „A Cartography of Genocide”.
- 102 Az eljárások dokumentációját lásd a Nemzetközi Bíróság honlapján: *International Court of Justice*, „Legal Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, Including East Jerusalem”, <https://www.icj-cij.org/case/186> (a letöltés ideje: 2025. március 17.); *International Court of Justice*, „Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel)”, <https://www.icj-cij.org/case/192> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 103 A vád az eredeti megfogalmazásban: „Mr Benjamin Netanyahu, Prime Minister of Israel at the time of the relevant conduct, and Mr Yoav Gallant, Minister of Defence of Israel at the time of the alleged conduct ... are suspected of the war crimes of starvation as a method of warfare and of intentionally directing an attack against the civilian population; and the crimes against humanity of murder, persecution, and other inhumane acts”, miközben „Mohammed Diab Ibrahim Al-Masri, commonly known as ‘Deif’ [is suspected of] the crimes against humanity of murder; extermination; torture; and rape and other form of sexual violence; as well as the war crimes of murder, cruel treatment, torture; taking hostages; outrages upon personal dignity; and rape and other form of sexual violence, committed on the territory of the State of Israel and the State of Palestine from at least 7 October 2023.” Lásd: *International Criminal Court*, „State of Palestine”, <https://www.icc-cpi.int/palestine> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 104 Az ENSZ Közgyűlése 2024 májusában az Alapokmány 4. cikke alapján a szavazati joggal és a BT-tagság lehetőségén kívül minden jogot megadott a Palesztin Államnak (azaz pl. határozattervezeteket, módosításokat nyújthatnak be), s így annak képviselője a 2024-es őszi közgyűlésen már a rendes tagoké között foglalhatott helyet. Az Egyesült Államokon

- kívül még nyolc ország szavazott a döntés ellen, köztük Magyarország és Izrael is. United Nations General Assembly, „Admission of New Members to the United Nations”, *United Nations*, <https://documents.un.org/doc/undoc/ltd/n24/129/97/pdf/n2412997.pdf> (a letöltés ideje: 2024. május 9.).
- 105 A listájukat lásd: *United Nations Human Rights Treaty Bodies*, „View the Ratification Status by Country or by Treaty”, https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Treaty.aspx?CountryID=217&Lang=en (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 106 *International Criminal Court*, „ICC Pre-Trial Chamber I Issues Its Decision on the Prosecutor’s Request Related to Territorial Jurisdiction over Palestine”, <https://www.icc-cpi.int/news/icc-pre-trial-chamber-i-issues-its-decision-prosecutors-request-related-territorial> (a letöltés ideje: 2021. február 5.). Az ügy hátterét lásd: *International Criminal Court*, „State of Palestine”.
- 107 Az Arab Liga nemzetközi szervezetként először 2002-ben ajánlotta fel ezt, s azóta több alkalommal is megerősítette; a háborút megelőzően utoljára 2023 májusában, a dzsaddai deklarációban („to ensure the establishment of an independent and sovereign Palestinian state on Palestinian territory on the 1967 borders with East Jerusalem as its capital”), *Saudi Press Agency*, Jeddah Declaration: Arab Leaders Affirm the Importance of Promoting Joint Arab Action Based on Common Foundations, Values, Interests and One Destiny”, <https://www.spa.gov.sa/en/47e1778aaa0> (a letöltés ideje: 2023. május 19.).
- 108 Amit jól illusztrál Kalida Dzsarrar története, aki a Népi Front Palesztina Felszabadításáért (PFLP) aktivistájaként jelentős szerepet játszott abban, hogy a Nemzetközi Büntetőbíróság 2015-ben úgy döntött, szükség esetén a hatáskörét kiterjesztheti a Palesztina (Ciszjordánia, Gázai övezet) területén történtek kivizsgálására. A 2025 januárjában aláírt megállapodás értelmében Dzsarrar a tús- és fogolycsere első körében szabadult, vélhetően a rossz egészségi állapota miatt. Masarwa, Lubna és Akkad, Dania: „Gaza Ceasefire Deal: Palestinian Leader Khalida Jarrar Expected to Be Released”, *Middle East Eye*, <https://www.middleeasteye.net/news/gaza-ceasefire-deal-palestinian-leader-khalida-jarrar-expected-be-released> (a letöltés ideje: 2025. január 18.).
- 109 A mondat első fele kapcsán lásd: Zipperstein, Steve E.: „Legal Framing and Lawfare in the Israeli–Palestinian Conflict”, *Israel Journal of Foreign Affairs*, 16., no. 3. (2022): 330–349; a második felére: Wind: *Towers of Ivory and Steel*.
- 110 Wind: *Towers of Ivory and Steel*, 35–44. o.; Erakat, Noura: *Justice for Some: Law and the Question of Palestine* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2019).
- 111 AZ ENSZ Alapokmánya értelmében Izraelnek előbb bizonyítania kellett, hogy békét akar. („Decides that Israel is a peace-loving State which accepts the obligations contained in the Charter and is able and willing to carry out those obligations.”) *United Nations Digital Library*, „Admission of Israel to Membership in the United Nations”, <https://digitallibrary.un.org/record/210373?v=pdf> (a letöltés ideje: 2025. március 17.); Hammour, Shahd: „A Forgotten Detail”.
- 112 Waxman, Dov és Peleg, Ilan: „The Nation-State Law and the Weakening of Israeli Democracy”, *Israel Studies*, 25., no. 3. (2020): 185–200.
- 113 A 2016-ban elfogadott nyilatkozatban, amelyet 2022-ben Magyarország is aláírt (*International Holocaust Remembrance Alliance*, Hungary, <https://holocaustremembrance.com/countries/hungary> [a letöltés ideje: 2025. március 17.]), a következő definíció szerepel: „az antiszemitizmus a zsidók olyan megítélése, amely a velük szembeni gyűlölet kifejezéséként nyilvánulhat meg. Az antiszemitizmus verbális és fizikai megnyilvánulásai zsidó vagy nem zsidó személyekre és/vagy e személyek vagyonára, a zsidó közösségi

- intézményekre és vallási létesítményekre irányulnak.” *International Holocaust Remembrance Alliance*, „Az antiszemitizmus IHRA által elfogadott munkadefiníciója”, <https://holocaustremembrance.com/resources/az-antiszemitizmus-ihra-altal-elfogadott-munkadeficioja> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 114 A felsorolt példák közül: a zsidóság önrendelkezési jogának a megtagadása, például azon az alapon, hogy Izrael Állam létezése a rasszizmus kifejeződése; a jelenlegi izraeli politikának a náciével történő összehasonlítása. *International Holocaust Remembrance Alliance*, „Az antiszemitizmus”.
- 115 Routh Gould eredeti megfogalmazásában: „*The working definition is also a testimony to the power of language – when endowed with quasi-legal status – to reshape the reality of observers and to prevent those who are touched by it from protesting the occupation of Palestine.*” Például amennyiben (jogi) összefüggés van az apartheid és a rasszizmus, a rasszizmus és az etnikai tisztogatás, illetve a népiirtás vádja között, antiszemitizmusnak számít Izraelnek a felsoroltakkal történő vádolása, amennyiben a palesztin nép (jogai) melletti kiállítás egyben a zsidóság – akár az 1949/1967-es határokon kívüli, akár azokon belüli – önrendelkezési jogának a megtagadásává válik. A definíció kidolgozásának a háttéréről, a bűnüldözés eszköztárának a digitalizálással való bővítésével (az antiszemitizmus mérhetővé, adatossíthatóvá tételével) járó következményekről lásd: Gould, Routh R.: „The IHRA Definition of Antisemitism: Defining Antisemitism by Erasing Palestinians”, *The Political Quarterly*, 91., no. 4. (2020): 825–831.
- 116 Lásd a 110. jegyzetet.
- 117 Gordon, Neve: „Antisemitism and Zionism: The Internal Operations of the IHRA Definition”, *Middle East Critique*, 33., no. 3. (2024): 345–360.
- 118 A kérdés nem csupán az aktív, tényleges elkövetők és az áldozatok perspektívájából érdekes, hanem az erőszakos cselekményeket látó, de azokat meg nem akadályozó tömegekéből is. Cohen, Stanley: *States of Denial: Knowing about Atrocities and Suffering* (Cambridge: Polity Press, 2001). Az izraeli közvéleménynek a gázai fejlemények tagadása kapcsán lásd: Konrad, Edo: „The ‘Pact of Silence’ between Israelis and Their Media”, *+972 Magazine*, <https://www.972mag.com/israeli-media-pact-of-silence-gaza/> (a letöltés ideje: 2024. október 16.).
- 119 Példaként lásd azon izraeli–palesztin kezdeményezéseket – pl. *A Land for All – Two States, One Homeland*, <https://www.alandforall.org/english/?d=ltr>; *Zochrot. From Nakba to Return*, https://www.zochrot.org/articles/view/17/en?%D9%8BOur_Story –, amelyek a konfliktus egyes elemeire fókuszálva próbálják megértetni az állam(i szereplők) által okozott károk mibenlétét, és annak eredményeként egy igazságosabb világot vizionálnak. A *Forensic Architecture*, illetve a hasonló tényfeltáró szervezetek sem működnek a helyismerettel rendelkező izraeliek és palesztinok részvétele és kooperációja nélkül.
- 120 A Palesztin Hatóság, illetve Mahmúd Abbász reakciója sokak szerint túl késői volt, mivel csak öt nappal a történetek után hangzott el, hogy „*We reject the practices of killing civilians or abusing them on both sides*”. Sawafta, Ali: „Palestinian President Abbas Condemns Violence against Civilians”, *Reuters*, <https://www.reuters.com/world/middle-east/palestinian-president-says-he-rejects-killing-civilians-both-sides-conflict-2023-10-12/> (a letöltés ideje: 2023. október 12.).
- 121 PSR, Public Opinion Poll No (90), <https://www.pcpsr.org/en/node/963> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 122 Hamoud, Tarek: „Understanding October 7 through Hamas’s Adaptability and Leadership Structure”, *Journal of Palestine Studies*, 53., no. 2. (2024): 88–94. Elektronikusan elérhető: <https://doi.org/10.1080/0377919X.2024.2380608>.

- 123 PSR, „Press Release: Public Opinion Poll No (93), <https://www.pcpsr.org/en/node/991> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 124 Jeffery, Jack, Goldenberg, Tia és Wu, Huizhong: „Rivals Hamas and Fatah Sign a Declaration to Form a Future Government as War Rages in Gaza”, *AP News*, <https://apnews.com/article/china-palestinians-hamas-fatah-declaration-4bef2615307b656b99cb0e-18f6b6d796> (a letöltés ideje: 2024. július 23.); *Al Jazeera*, „Hamas and Fatah Sign Unity Deal in Beijing Aimed at Gaza Governance”, <https://www.aljazeera.com/news/2024/7/23/palestinian-rivals-hamas-and-fatah-sign-unity-deal-brokered-by-china> (a letöltés ideje: 2024. július 23.).
- 125 Levine-Schnur, Megiddo és Berda: „A Theory of Annexation”; Paragi: „A zöld vonaltól keletre”.
- 126 Bár Donald Trumpnak a „gázai riviérára” vonatkozó víziója hátterében sok minden állhat, az ötlet egybecseng a Gázai övezetbe visszaköltözni kívánó radikális telepések terveivel. Paragi Beáta és Nyíri Pál: „Trump’s Gaza Vision, Charter Cities, and Extraterritoriality / Trump gázai víziója, a chartavárosok és az extraterritorialitás”, *Geo-Polemic*, <https://geo-polemic.substack.com/p/trumps-gaza-vision-charter-cities> (a letöltés ideje: 2025. március 17.); Leifer, Joshua: „Inside the Israeli Movement to Recolonize Gaza”, *+972 Magazine*, <https://www.972mag.com/gaza-israeli-settlements-nachala-ceasefire/> (a letöltés ideje: 2025. február 11.).
- 127 *European External Action Service*, „Israel/Palestine: Global Alliance for the Implementation of the Two-State Solution Announced in the UNGA Margins”, https://www.eeas.europa.eu/eeas/israelpalestine-global-alliance-implementation-two-state-solution-announced-unga-margins_en (a letöltés ideje: 2024. szeptember 26.).
- 128 Bár a norvég garanciavállalásnak köszönhetően 2024 februárjában azokat visszamenőleg átutalta, de a forrásokhoz való hozzájutás az izraeli-norvég viszonyoknak a palesztin állam hivatalos elismerése miatti megromlását (2024. május) követően továbbra is bizonytalan volt. *Government.no*, „The Palestinian Authority Has Received Crucial Financial Transfers from Israel”. <https://www.regjeringen.no/en/aktuelt/the-palestinian-authority-has-received-crucial-financial-transfers-from-israel/id3027688/> (a letöltés ideje: 2024. február 29.).
- 129 Az IDF és a PH közötti biztonsági koordináció 2023 októbere és 2024/2025 tele között meglehetősen esetleges volt: a felek érdekeitől, illetve megfontolásaitól függött. Lásd pl.: Al-Kassim, Mohammad: „PA Ends Israel Security Coordination after IDF Raid in Jenin Kills 9”, *The Media Line*, <https://themedialine.org/top-stories/pa-ends-israel-security-coordination-after-idf-raid-in-jenin-kills-9/> (a letöltés ideje: 2024. augusztus 19.); Magid, Jacob: „PA Makes Deal with Jenin Battalion, Ending Standoff in Northern West Bank City and Camp”, *The Times of Israel*, https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/pa-inks-deal-with-armed-groups-ending-standoff-in-jenin-refugee-camp/ (a letöltés ideje: 2025. január 18.). A Dzszenini zászlóaljjal kötött megállapodást követte a Vaszal hadművelet, amely az izraeli kormány szerint is mintegy 40 ezer palesztin otthonát döntötte romba 2025 februárjában. Bennett, Tom: „Israel Expels Residents of Three West Bank Refugee Camps”, *BBC.com*, <https://www.bbc.com/news/articles/cg70r9enm7po> (a letöltés ideje: 2025. február 23.).
- 130 Izrael 2018-ban iktatta törvénybe, hogy felfüggeszheti az oslói megállapodások értelmében a PH-nak járó források átutalását, amennyiben az továbbra is szociális támogatást nyújt az Izrael által terroristának tekintett, adott esetben már börtönben lévő palesztinok családtagjai számára. *The New Arab*, „Abbas Fires Palestinian Prisoners’ Head for ‘Supporting Martyrs’ fund””, <https://www.newarab.com/news/palestinian-official-fired-abbas-backing-martyrs-fund> (a letöltés ideje: 2025. február 19.). A jogszabályi

- háttér kapcsán lásd az amerikai törvényhozás számára készített összefoglalót: *Law Library. Library of Congress*, „Israel: Law on Freezing Revenues Designated for the Palestinian Authority”, <https://maint.loc.gov/law/help/freezing-revenues/israel-freezing-revenues.pdf> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 131 Magid, Jacob: „Israel, PA Ink Deal to Release \$500 Million in Withheld Palestinian Tax Revenues”, *The Times of Israel*, <https://www.timesofisrael.com/israel-pa-ink-deal-to-release-500-million-in-withheld-palestinian-tax-revenues/> (a letöltés ideje: 2025. január 13.); Halabi, Einav: „Despite Denials, Palestinian Authority Is Managing Gaza’s Rafah Crossing”, *Ynet News*, <https://www.ynetnews.com/article/rkd00iz0o1l> (a letöltés ideje: 2025. február 3.).
- 132 Levine-Schnur, Megiddo és Berda: „A Theory of Annexation”; Paragi: „A zöld vonaltól keletre”.
- 133 Fabian, Emanuel: „IDF Spokesman Says Military Will Investigate Troops Being Moved from Gaza Border to West Bank before Oct 7”, *The Times of Israel*, https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/idf-spokesman-denies-troops-were-diverted-from-gaza-border-to-west-bank-before-oct-7/ (a letöltés ideje: 2023 december 4.). A hadsereg belső vizsgálatának részletes eredményeit lásd annak honlapján: *The Israel Defense Forces*, „7.10: The Inquiries”, <https://www.idf.il/en/mini-sites/7-10-the-inquiries/> (a letöltés ideje: 2025. március 18.). A hírszerzési kudarc kapcsán: Livni, Ephrat: „In Oct. 7 Report, Israeli Security Agency Puts Some Blame on Netanyahu Government”, *The New York Times*, <https://www.nytimes.com/2025/03/04/world/middleeast/israel-oct-7-attack-shin-bet.html> (a letöltés ideje: 2025. március 4.); Wyss, Michel: „The October 7 Attack: An Assessment of the Intelligence Failings”, *CTC Sentinel*, 17., no. 9. (2024). Elektronikusan elérhető: <https://ctc.westpoint.edu/the-october-7-attack-an-assessment-of-the-intelligence-failings/>; Hanauer, Larry és Connell, Michael P.: *Political Priorities, Poor Intelligence Tradecraft, and the Suppression of Dissenting Views: Why Israel Failed to Warn of Hamas’s October 7 Attack* (Alexandria, VA: The Institute for Defense Analyses, 2024). Elektronikusan elérhető: <https://www.ida.org/-/media/8e5040cc7ee5457dba26c8127b47c8e0.ashx>.
- 134 Magid, Jacob: „PA Freezes All Ties with Israel over Jenin Raid, as US Urges Closer Cooperation”, *The Times of Israel*, <https://www.timesofisrael.com/pa-freezes-all-ties-with-israel-over-jenin-raid-as-us-urges-closer-cooperation/> (a letöltés ideje: 2023. július 4.).
- 135 Teams-beszélgetés, 2023. szeptember; OCHA, „Israeli Forces’ Operation in Jenin | Situation Report #1 as of 17:00, 6 July 2023.”, <https://www.ochaopt.org/content/israeli-forces-operation-jenin-situation-report-1> (a letöltés ideje: 2025. március 17.).
- 136 Bowman, Glenn W.: „A Place for the Palestinians in the Altneuland: Herzl, Anti-Semitism, and the Jewish State” in *Surveillance and Control in Israel/Palestine: Population, Territory and Power. Routledge Studies in Middle Eastern Politics*, szerk. Zureik, Elia, Lyon, David és Abu-Laban, Yasmin (New York, NY: Routledge, 2011), 78. o. Eredetiben: „...current Israeli practices of surveillance, control and walling are not meant to protect the Jewish civilians and state institutions from attack by a hostile non-Jewish population, but more vitally to protect Jewish identity, and the state which has founded itself on it, from dissolution from within.”
- 137 Hamza Yusuf, Hanson: „Cultural Devolution”, *Renovatio*, <https://renovatio.zaytuna.edu/article/cultural-devolution> (a letöltés ideje: 2022. november 22.).